

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**KATILIM BANKALARI İLE
MEVDUAT BANKALARININ
FİNANSAL PERFORMANSLARININ
ORANLAR YOLUYLA
KARŞILAŞTIRILMASI**

Muhammed Said BOSTANCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
OCAK - 2020**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT
BANKALARININ FİNANSAL
PERFORMANSLARININ ORANLAR
YOLUYLA KARŞILAŞTIRILMASI**

**DANIŞMAN: Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY
JÜRİ : Prof. Dr. Mustafa KISAKÜREK
JÜRİ : Dr. Öğr. Üyesi Haydar İNCE**

Muhammed Said BOSTANCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
OCAK - 2020**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT
BANKALARININ FİNANSAL
PERFORMANSLARININ ORANLAR YOLUYLA
KARŞILAŞTIRILMASI

Muhammed Said Bostancı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

Bu Tez / Proje ...../...../..... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY
BAŞKAN

Prof. Dr. Mustafa KISAKÜREK
ÜYE

Dr. Öğr. Üyesi, Haydar İNCE
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Burcu ERŞAHAN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tez ve projede kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT BANKALARININ
FİNANSAL PERFORMANSLARININ ORANLAR YOLUYLA
KARŞILAŞTIRILMASI**

Muhammed Said BOSTANCI

Danışman : Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY

Yıl : 2020, Sayfa: 49+VIII

Jüri : Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY (Başkan)
: Prof. Dr. Mustafa KISAKÜREK (Üye)
: Dr. Öğr. Üyesi Haydar İNCE (Üye)

Küreselleşmenin ve teknolojinin hız kazanmasından bu yana finans sektörü ve sektör içinde bankacılık faaliyet ve çeşitleri büyük bir değişim, gelişim ve çeşitlenme göstermiştir. Bankacılık alanında görülen değişimlerden biri de geleneksel mevduat bankalarına alternatif olarak ortaya çıkan yeni bir banka türüdür. Dünyada İslami bankacılık ya da faizsiz bankacılık olarak da bilinen bu yeni banka türü, ülkemizde katılım bankacılığı adı ile faaliyette bulunmaktadır.

Son yıllarda İslami bankalar, gerek Müslüman devlet ve toplumlarında, gerekse tüm dünyada giderek daha fazla dikkat çekmekte ve gelişme göstermektedirler. Gelişmekte olan ekonomisi, jeopolitik ve jeostratejik konumu itibariyle Türkiye de İslami bankacılık faaliyetlerine katılım bankaları olarak iştirak etmiştir. Türkiye’de, özellikle son yıllarda, katılım bankacılık sektörünün gelişmesi için daha fazla çaba gösterildiği ve çalışma yapıldığı görülmektedir.

Diğer banka türlerinden farklı olarak İslami bankacılık ilkeleri doğrultusunda özel cari hesaplar ve katılma hesaplarında topladıkları fonları farklı usullerle değerlendiren katılım bankaları meydana gelen kâr ya da zararı tasarruf sahipleri ile paylaşmaktadırlar.

Bu çalışmanın motivasyonunu, geleneksel mevduat bankalarıyla katılım bankalarının finansal performanslarının karşılaştırılarak durumlarının ortaya konması yatmaktadır. Çalışmada, katılım ve mevduat bankalarının varlık yapısı, likidite, etkinlik, kârlılık ve risk değerlemesi boyutları seçilmiş 16 finansal oranla karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Mevduat Bankacılığı, Finansal Oranlar

**UNIVERSITY OF KAHRAMANMARAŞ SÜTCÜ İMAM
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION**

ABSTRACT

M.SC THESIS

**COMPARISON OF FINANCIAL PERFORMANCE OF
PARTICIPATION BANKS AND DEPOSIT BANKS BY
RATIOS**

Muhammed Said BOSTANCI

Danışman : Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY

Yıl : 2020 , Sayfa: 49+VIII

**Jüri : Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY (Başkan)
: Prof. Dr. Mustafa KISAKÜREK (Üye)
: Asist. Prof. Üyesi Haydar İNCE (Üye)**

Since globalization and techenology will gain momentum, banking activities and types within the financial sector and within the sector are for a major change, development and diversification. It is for a new bank emerging as an alternative to traditional new deposit bank. This new type of bank, known as Islamic banking or interest- free banking in the World, operates under the name of participation banking in our country.

In recent years, Islamic banks have been gaining more and more attention both in Muslim states and societies and in the World. Emerging economy to its geopolitical and geostrategic position, Turkey has also participated as participation banks with Islamic banking operations. In Turkey, especially in recent years, as shown more efforts for the development of the banking sector and the contribution it is seen that study.

Unlike other types of banks, which evaluate the funds collected in special curred accounts and participation accounts in accordance with Islamic banking principles through different procedures, share the profit or loss incurred with the savings owners.

The motivation of this study is to compare the financial performances of traditional deposit banks and participation banks by revealing their status. In this study, asset structure, liquidity, activity, profitability and risk valuation dimensions of participation and deposit banks are analyzed comparatively with 16 financial ratios selected.

Keywords: Participation Bank, Deposit Bank, Financial Ratios

ÖN SÖZ

Yaptığımız bu çalışmada, Türkiye’deki bankacılık sektörüne katkı sağlamayı hedefledim. Bütün çalışma boyunca hep yanımda duran, düşünce ve tecrübelerini sürekli bana aktaran danışmanım sayın hocam Prof. Dr. Yücel Ayriçay’a teşekkürlerimi sunar haklarını helal etmesini isterim.

Aynı zamanda bütün eğitim hayatım boyunca hep yanımda duran başta sevgili anne, babama, bütün aileme ve beni bu alana yönlendiren Burak hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Muhammed Said BOSTANCI

OCAK 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
ÖN SÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ	VIII
1. GİRİŞ	1
2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	3
3. BANKA ve BANKACILIK	8
3.1. Bankacılık Kavramı	8
3.2. Bankacılığın Gelişimi	8
3.2.1. Dünyada Bankacılığın Gelişimi	9
3.2.2. Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi	10
3.3. Temel Bankacılık Türleri	11
3.3.1. Mevduat Bankacılığı	11
3.3.2. Yatırım Bankacılığı	12
3.3.3. Kalkınma Bankacılığı	13
4. KATILIM BANKACILIĞI	14
4.1. Katılım Bankacılığı Kavramı ve İslami Bankacılık	14
4.2. Katılım Bankacılığının Dayandığı Esaslar	15
4.2.1. Faiz Yasağı Oluşu	15
4.2.2. Haram Kılınmış Faaliyetlerin Yasak Oluşu	16
4.2.3. Risk Paylaşım Esası	16
4.2.4. Faaliyetlerin Belirsizliği (Garar) İçermemesi	16
4.2.5. Spekülasyon Yasağı	17
4.2.6. Şeffaflık Esası	17
4.2.7. Varlığa Dayalı Finansman Esası	17
4.3. Katılım Bankacılığının Gelişimi	17
4.3.1. Dünyada Katılım Bankacılığının Gelişimi	17
4.3.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi	18
4.4. Katılım Bankalarında Fon Toplama Yöntemleri	19
4.4.1. Kar ve Zarara Katılma Hesabı Yoluyla Fon Toplama	19
4.4.2. Özel Cari Hesaplar Aracılığıyla Fon Toplama	20
4.5. Katılım Bankalarında Fon Kullandırma Yöntemleri	21
4.5.1. Murabaha Yöntemi	21
4.5.2. Mudarebe Yöntemi	21
4.5.3. Müşareke Yöntemi	21
4.5.4. Nakdi Krediler Aracılığıyla Fon Kullandırma	22
4.5.4.1. Bireysel Nakdi Krediler	22
4.5.4.2. Kurumsal Nakdi Krediler	22
4.6. Fon Toplama ve Kullandırma Yöntemlerinin Değerlendirilmesi	22
5. YÖNTEM	24
5.1. Araştırmanın Amacı, Veri ve Yöntemi	24
6. BULGULAR	25
6.1. Araştırmaya Konu Bankaların Varlık Kalitesi Oranları	25
6.1.1. Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı	25
6.1.2. Toplam Kredilerin Toplam Mevduata Oranı	26
6.1.3. Toplam Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı	27

6.2. Araştırmaya Konu Olan Bankaların Kârlılık Oranları	27
6.2.1. Net Kârın Toplam Aktiflere Oranı	28
6.2.2. Net Kârın Toplam Özsermayeye Oranı	29
6.2.3. Net Kârın Toplam Mevduata Oranı	29
6.3 Araştırmaya Konu Olan Bankaların Etkinlik Oranları Değerlemesi	30
6.3.1 Faaliyet Giderlerinin Toplam Aktiflere Oranı	31
6.3.2 Faaliyet Gelirlerinin Toplam Aktiflere Oranı	32
6.3.3 Faiz Gelirlerinin Toplam Aktiflere Oranı.....	33
6.3.4 Net Faiz Gelirlerinin Toplam Aktiflere Oranı	34
6.4. Araştırmaya Konu Bankaların Likidite Oranları	36
6.4.1. Nakdin Toplam Aktiflere Oranı	36
6.4.2. Nakdin Toplam Mevduatlara Oranı	37
6.4.3. Toplam Mevduatın Toplam Aktiflere Oranı.....	38
6.5. Araştırmaya Konu Olan Bankaların Risk Değerleme Oranları	39
6.5.1. Toplam Aktiflerin Özsermayeye Oranı	39
6.5.2. Özsermayenin Toplam Mevduatlara Oranı	40
6.5.3. Toplam Borçların Özsermayeye Oranı.....	40
7. SONUÇ ve TARTIŞMA.....	42
KAYNAKÇA.....	46
ÖZ GEÇMİŞ	49

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablolar

Sayfa No

Tablo 3.1. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları	12
Tablo 5.1. Çalışmada Kullanılan Oranlar	24
Tablo 6.1. Takipteki Krediler / Toplam Krediler (%)	25
Tablo 6.2. Toplam Krediler / Toplam Mevduat (%)	26
Tablo 6.3. Toplam Krediler / Toplam Aktifler (%).....	27
Tablo 6.4. Net Kâr / Toplam Aktifler (%)	28
Tablo 6.5. Net Kâr / Toplam Özsermaye (%).....	29
Tablo 6.6. Net Kâr / Toplam Mevduat (%)	30
Tablo 6.7. Faaliyet Giderleri/ Toplam Aktifler (%).....	31
Tablo 6.8. Faaliyet Gelirleri/ Toplam Aktifler (%).....	32
Tablo 6.9. Faiz Gelirleri/ Toplam Aktifler (%).....	33
Tablo 6.10. Net Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler (%)	35
Tablo 6.11. Nakit / Toplam Aktifler (%).....	36
Tablo 6.12. Nakit / Toplam Mevduatlar (%)	37
Tablo 6.13. Toplam Mevduat / Toplam Aktifler (%).....	38
Tablo 6.14. Toplam Aktifler/ Özsermayeye (%)	39
Tablo 6.15. Özsermaye / Toplam Mevduat (%).....	40
Tablo 6.16. Toplam Borçlar / Özsermaye (%).....	41

1. GİRİŞ

Bankalar, özü itibariyle, kredi talep edenlerin gereksinimlerini ve isteklerini karşılamak amacıyla, mevduat sahiplerinin fonlarını kullanarak gelir sağlayan kâr amaçlı işletmelerdir. Bankalar, tasarruf sahiplerinden fon elde eden ve elde ettikleri bu fonları müşterilere kredi olarak veren finansal aracılar olarak, fon arz ve talebinde istikrar sağlama bakımından ekonomide ve finansal piyasalarda önemli işlevleri olan kuruluşlardır. Bankacılık sisteminde yaşanan gelişmeler hem finansal piyasaların bütününe, hem de bankacılık sistemi üzerinden ülke ekonomisine ve reel kesime etki etmektedir. Bankacılık sektöründe mevduat bankaları büyük bir yer ve öneme sahiptir. Mevduat bankaları, mudilerinden elde ettikleri yabancı kaynak niteliğindeki fonları fon talep eden bireylere ve işletmelere aktarma bakımından en önemli finansal aracılar durumundadırlar.

İslami bankalar (Türkiye’deki adıyla katılım bankaları), faizsizlik ve İslam hukukuna göre yasak olmayan faaliyetlerin finansmanı esası üzerine bina edilmiş kurumlardır. İslam, hayatı sadece ruhani boyutuyla ele almamış, gerek Kur’an ayetleri gerekse hadisler Müslüman bireylere iktisadi ve ticari hayata yönelik olarak ölçü ve ilkeler getirmiştir. Sonraki dönemlerde icma ve kıyas yoluyla iktisadi ve ticari hayata ilişkin olarak belli bir hukuk külliyyatı teşekkül etmiştir. Bu külliyyat ve buna dayalı olarak geliştirilen uygulama ve kurumlar İslam ekonomisi ve İslami finansın ilk nüveleri niteliğindedirler. Ancak, günümüzdeki anlamı itibariyle İslami bankacılık uygulamaları 1960’lı yıllardan sonra ortaya çıkmış ve giderek hız kazanmıştır. Türkiye’de bugünkü adıyla katılım bankacılığı 1985 yılından sonra faizsiz bankacılık faaliyetlerine cevap vermek üzere faaliyete geçmiş, dini nedenlerle atıl durumda kalan tasarrufların ekonomiye kazandırılmasına yardımcı olmuştur. Bunun yanı sıra, katılım bankaları geleneksel mevduat bankaları üzerindeki yoğunlaşmayı azaltarak bankacılık sistemindeki risklerin tek bir tür üzerinde oluşmasını önlemeyi, bankacılık hizmetlerinde rekabetin artırılmasını ve verilen hizmetin niteliğinin yükseltilmesini hedeflemiştir.

Mevduat bankalarının doğrudan nakit kredi verebilmesi, bir başka deyişle, verilen kredilerin her zaman için doğrudan reel yatırımlarla ilişkili olmaması, reel ekonomiye finans sağlaması öngörülen bankacılık sisteminin işlevini ne ölçüde yerine getirdiğine ilişkin soru işaretlerini bünyesinde barındırmaktadır. Katılım bankaları, İslami yapıları, İslami ilkelere göre oluşturulan kuralları ve faizsizlik ilkesi gereği topladıkları fonları ne olursa olsun nakit olarak kredi verememektedirler. Bunun yerine, basitçe, herhangi bir mal veya hizmetin peşin alınıp vadeli kullanılmasına, reel mal ve hizmet üretimine ve ticarete dönük yatırımlara fon sağlanmasında aracılık etmektedirler. Bu şekilde, katılım bankalarıyla reel ekonomi daha sıkı bağlarla birbirine bağlanmıştır. Böylelikle, katılım bankalarının reel sektöre destek vererek ekonominin daha fazla büyümesine katkıda bulunması, ülkelerde istihdam politikalarını destekleyerek işsizliğin daha fazla azalmasına yardımcı olmaları beklenmektedir. Son yıllarda Türkiye’de katılım bankalarına devlet tarafından verilen önemin altında yatan önemli nedenlerden biri de katılım bankalarının bu niteliklerinden kaynaklanmaktadır.

Bankaların varlık kalitesi, etkinlik, likidite yapısı, kârlılık ve risk durumlarının rekabetçi ve sürdürülebilir nitelikte olması hem bankacılık sisteminin sağlam ve güvenli bir biçimde işlemesi hem de kendilerinden beklenen ekonomik katkılarının gerçekleşmesi için önem taşımaktadır. Son yıllarda meydana gelen finansal krizler, reel ekonominin büyüklüğüyle finansal sistemin büyüklüğünün arasının olağanüstü açılmış olması bir taraftan finansal sistemin mimarisinin yeniden yapılandırılması arayışlarını hızlandırmış, diğer taraftansa bankaların varlık kalitesi, etkinlik, likidite yapısı, kârlılık ve risk

durumlarının önemini daha fazla artırmıştır. Bu nedenle, kaynakların etkin kullanımı bakımından ve muhtemel krizlere karşı temkinli olabilmek için bankaların performansının değerlendirilmesi, analizi ve yönetilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı, 2007-2017 yılları arasında faaliyetlerine aralıksız devam eden mevduat bankaları ve katılım bankalarının varlık kalitesi, etkinlik, likidite yapısı, kârlılık ve risk durumlarına ait performanslarının finansal oranlar aracılığıyla karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve yorumlanmasıdır.

Çalışma, yedi bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından literatür özetlerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde banka ve bankacılık kavramları ele alınmış, dördüncü bölümde katılım bankacılığına yer verilmiştir. Beşinci ve altıncı bölümler katılım bankaları ve mevduat bankalarının ele alınan oranlar yoluyla karşılaştırılmasının yapıldığı yöntem ve bulgulardan oluşmaktadır. Sonuç bölümünde ise, çalışmanın araştırma kısmından elde edilen önemli sonuçlara yer verilmiştir.

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Samırkaş, Evcı ve Ergün'ün 2014 yılında yaptıkları araştırmalarında Ocak 2003 ve Haziran 2012 dönemleri arasında Türkiye'de işlem yapan mevduat bankalarının karlılık durumlarına etki eden unsurlar çoklu doğrusal regresyon analizi ile test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre karlılık üzerinde pozitif etki gösteren unsurlar olarak aktif karlılık, öz kaynak karlılığı, faiz dışı gelir elde edilirken mevduat faiz oranlarındaki artışın karlılık açısından negatif etkileri saptanmıştır.

Doğan, 2013 senesinde yapmış olduğu bir araştırmasında 2005-2011 tarihleri arasında Ülkemizde bankacılık sektöründe faaliyetini sürdüren katılım bankaları ve mevduat bankalarının finansal durumlarını karşılaştırmak istemiş ve t-testi uygulamıştır. Çalışma neticesinde mevduat bankalarının katılım bankalarına oranla daha fazla likidite, borç ödeme gücü ve sermayeye sahip oldukları ve buna dayanarak daha az risk taşıdıkları, başka bir ifadeyle büyük orandaki finansal dalgalanmalara karşı daha dayanıklı oldukları tespit edilmiştir. Katılım bankaları ve mevduat bankaları arasındaki karlılık açısından anlamlı bir sonuç elde edemeyen çalışmacı, bu durumun iki banka çeşidinin farklı yollar ile dahi kökende aynı bankacılık işlemlerini uygulamakta olduklarından kaynaklandığını öne sürmüştür.

Usman ve Khan 2012 yılında yapmış oldukları araştırmada Pakistan'da bulunan katılım bankaları ile mevduat bankalarının durumlarını karşılaştırmak istemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, katılım bankalarının mevduat bankalarından daha fazla karlılığa ve büyümeye sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. Aynı zamanda çalışmacılar katılım bankalarının likidite düzeylerinin mevduat bankalarına göre daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Siraj ve Pillai 2012'de yapmış oldukları çalışmada Körfez Arap ülkelerinde işlem görmekte olan katılım bankaları ile mevduat bankalarının performans durumları üzerine araştırma yapmışlardır. Araştırmalarında 2005-2010 yıllarında 6 katılım bankası ve 6 mevduat bankasının verilerini ele almışlar ve analizler sonucunda katılım bankalarının likidite oranlarının, mevduat artışı ve karlılıktaki büyüme yüzdelerinin mevduat bankalarından daha hızlı olduğunu öne sürmüşlerdir. Aynı zamanda katılım bankalarının kaldıraç oranı mevduat bankalarından daha yüksek çıktığını ortaya koymuşlardır.

Ryu ve diğer araştırmacılar 2012 yılında yapmış oldukları ortak çalışmada Malezya'daki katılım bankaları ve mevduat bankalarının karlılık ve risk oranları ile ilgili performans durumlarını karşılaştırmışlar, 2006-2010 yıllarına ait verileri kullanmışlardır. Çalışma sonucunda katılım bankalarının mevduat bankalarına göre daha az risk içerdiği ve daha karlı olduklarını tespit etmişlerdir.

Doğru, 2011 yılında yaptığı bir çalışmada bankacılık sektöründe karlılığın belirleyicilerine yönelik bir analiz yapmıştır. Çalışmada 2005-2010 yılları arasına dair verileri çoklu regresyon analizi ile analiz edilmiş ve bağımlı değişkenler aktif karlılığı, öz kaynak karlılığı ve net faiz marjı şeklinde belirlenmiştir. Çalışma sonucunda bankaların aktifindeki ilerlemenin karlılığı pozitif yönde etkilediği fakat kredilerdeki büyümenin karlılığı ve yüksek faiz marjı aynı ölçüde desteklemediğini ortaya koymuştur.

Hoffman, 2011 yılında gerçekleştirmiş olduğu çalışmada 1995-2007 yılları arasında ABD'deki bankaların karlılık durumlarına etki eden unsurları ele almıştır. Çalışmacı, araştırma sonucunda bankaların sermaye oranları ile karlılıkları arasında olumsuz bir ilişki olduğunu ortaya koymuş ve bunun bankaların çok fazla tedbirli davranmasının, karlılığı görmezden gelmelerine yol açtığı fikrini destekleyen bir tespit olduğunu saptamıştır.

Jaffar ve Manavri 2011 yılında yapmış oldukları çalışmada CAMEL analiz yöntemini kullanarak Pakistan'daki katılım bankalarını ve mevduat bankalarını karşılaştırmışlardır. Katılım ve mevduat bankalarının 2005-2009 yıllarına ait verilerini kullanarak yapılan çalışma sonucunda katılım bankalarının likidite ve sermaye yeterliliği açısından daha iyi performans sağladığı fakat karlılık bakımından ise mevduat bankalarının daha yüksek performans sağladığını saptamışlardır. Aynı zamanda varlık kalitesi açısından bahsi geçen bankalar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, takipte bulunan krediler bakımından da mevduat bankalarında anlamlılığın daha düşük düzeyde bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Viverita, 2011 yılında yapmış olduğu çalışmasında, Endonezya bulunan katılım bankaları ve mevduat bankalarının finansal performanslarını karşılaştırmak istemişlerdir. Çalışma sonucunda katılım bankalarının karlılık seviyelerinin ve gelirlerinin mevduat bankalarına oranla yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Parlakkaya ve Çürük 2011 yılında yapmış oldukları çalışmada Türkiye'de faaliyet sürdüren mevduat bankaları ve katılım bankaları arasında finansal özellikleri temel alınarak bir ayırım yapıp yapılamayacağını belirlemek istemişlerdir. Çalışmada 2003-2007 yılları arasındaki veriler kullanılarak katılım bankalarının mevduat bankalarından daha yüksek karlılık ve risk içerdiğini tespit etmişlerdir. Çalışmacılar likidite oranlarının ve varlık kalite göstergelerinin ise mevduat bankalarının olumlu yönüne işaret ettiğini ortaya koymuşlardır.

Loghod 2010 yılında yaptıkları çalışmasında Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde faaliyet sürdüren katılım bankaları ve mevduat bankalarının finansal performanslarını karşılaştırmışlardır. Çalışmada 2000-2005 yılları arasındaki veriler kullanılarak, bu iki banka için karlılık, likidite ve sermaye yapısı oranları ele alınmıştır. Çalışma sonucunda katılım bankaları ile mevduat bankalarının finansal performans durumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmişlerdir. Fakat katılım bankalarının kredi riskinin mevduat bankalarına oranla daha yüksel olduğunu saptamıştır.

Safiullah, 2010 yılında yapmış olduğu çalışmasında Bangladeş'te faaliyet sürdüren katılım bankaları ile mevduat bankalarının finansal performans farklılıklarını araştırmış ve 2004-2008 yıllarına ait verileri ele almıştır. Çalışmada karlılık, likidite ve borç ödeme gücü açısından araştırmaya konu olan bankaları karşılaştırmış ve mevduat bankalarının katılım bankalarına oranla daha etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Ata, 2009 yılında yapmış olduğu bir çalışmasında Türk bankacılık sistemi içinde bulunan mevduat bankalarının 2001 yılında yaşanan krizden sonraki süreçte karlılıklarının belirleyicisi olan içsel ve dışsal unsurların finansal performansa olan etkilerini araştırmıştır. Çalışma kapsamında panel veri analizi kullanılmış ve sonuç olarak banka büyüklüğü, kredi/mevduat oranı ve bankacılık sistemi aktiflerinin GSYİH içerisindeki payının banka karlılığına olumlu yönde, maliyet oranı, sermaye yeterliliği oranı ve takipte bulunan krediler/toplam krediler oranının olumsuz yönde etki ettiğini ortaya koymuştur.

Kosmidou, Tanna ve Pasiouras 2008 yılında yapmış oldukları çalışmada Birleşik Krallık'ta bulunan bankaların kârlılığının belirleyicisi olan ana unsurları, panel veri analizi yöntemi ile tespit etmek istemişlerdir. Ortalama Aktif Getirisi ve Net Gelir/Gelir Getiren Aktifler oranı bağımlı değişken olarak alınmış, Maliyet Gelir Oranı, Likit Varlıklar, Karşılıkların Brüt Kredilere Oranı, Özkaynak/Toplam Aktif, Toplam Aktif, Reel GSYİH, Mevduat Bankalarının Borsa Kapitalizasyonunun Toplam Varlıklara Oranı ve Banka Yoğunluk Göstergesi ise bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Banka kârlılığına en fazla etki eden unsurun Öz kaynak/Toplam Aktifler oranı olduğu

belirlenmiş olup likiditenin anlamlı ve kesin bir etkisi bulunamazken makroekonomik değişkenlerin banka kârlılığı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

Yıldırım, 2008 yılında yaptığı bir araştırmasında, Türk bankacılık sisteminin 2002-2007 yılları arasında aktif karlılığın ve öz kaynak karlılığının en dar ve en geniş belirleyicilerini, çoklu regresyon modeli ile incelemiştir. Araştırma sonucunda 2002 yılı ve daha sonrasında bütçe açıklarında azalmanın, enflasyon oranındaki düşüşün ve ekonomik ilerlemenin bankacılık sisteminin karlılığını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Mikro değişkenler bakımından incelendiğinde öz kaynaklar/toplam varlıklar oranının karlılık üzerinde olumlu etkisi, bilanço dışı işlemler/toplam varlıklar oranının ise karlılık üzerinde olumsuz etkisi olduğu belirlenmiştir.

Kosmidou, 2008 yılında yaptığı çalışmasında Avrupa Birliği finansal bütünleşme sürecinde 1990-2002 döneminde Yunanistan'da faaliyet sürdüren 23 bankanın performansının iç ve dış belirleyicilerini araştırmıştır. Çalışma sonucunda yüksek aktif kârlılığının banka maliyet oranları ile ilişkili olduğunu ve banka büyüklüğünün ancak makroekonomik ve finansal yapı değişkenleri modele dâhil edildiği zaman banka performansını pozitif yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

Atasoy, 2007 yılında yaptığı bir çalışmada panel veri regresyon analizi kullanarak 1990-2005 yılları arasında bankalara ait, sektöre ilişkin ve makroekonomik değişkenlerin Türkiye'deki mevduat bankalarının aktif kârlılıkları üzerindeki etkilerini ele almıştır. Araştırma sonucunda, aktif büyüklük, öz kaynaklar, faiz dışı giderler, duran aktifler, karşılık giderleri, enflasyon, bankacılık sektörünün milli gelire oranı ve bankacılık sektöründeki yoğunlaşma oranı aktif kârlılığının üzerinde etkili olduğu saptanmıştır.

Wu, Chen ve Shiu, 2007 yılında yapmış oldukları çalışmada, Çin'de faaliyet gösteren 14 bankayı ele almışlar, parasallaşma politikalarının aktif kârlılık üzerinde, dolayısıyla bankaların finansal performansında artışa yol açtığını öne sürmüşlerdir. Çalışma ile ayrıca bir bankanın aktif kârlılığının, bankanın yaşı ve büyüklüğüyle ters orantılı olduğunu ortaya koymuşlardır.

Kader vd., 2007 yılında yaptıkları çalışmalarında, Birleşik Arap Emirlikleri'nde bulunan İslami ve geleneksel bankaları karşılatırmışlardır. Araştırma sonucunda 2006-2007 yılları için İslami bankaların geleneksel bankalara oranla likiditesinin ve karlılığının daha fazla olduğunu ortaya koymuşlardır.

Bodla ve Verma, 2006 yılında gerçekleştirdikleri çalışmalarında Hindistan'da kamu bankalarının karlılıklarını etkileyen unsurları ele almışlardır. 1991-2004 dönemini içeren çalışmada bankaların net kârı bağımlı değişken olarak alınmıştır. Analiz sonucunda faiz dışı gelirlerin ve fiyat farkının karlılık ile pozitif yönlü; sabit maliyetler, karşılıklar ve takipteki krediler/toplam krediler oranlarının ise kârlılık ile negatif yönlü ilişkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Athanasoglou, Delis ve Staikouras 2006 yılında yaptıkları çalışmalarında Güneydoğu Avrupa bölgesindeki bankaların karlılığını belirleyen unsurları panel veri analizi ile incelemek istemişlerdir. 1998-2002 dönemini içeren çalışmada bağımlı değişkenler olarak aktif kârlılığı ve özkaynak kârlılığı seçilmiş olup, likidite değişkenlerinin karlılık üzerinde pozitif ama göz ardı edilebilir, kredi değişkenlerinin ise olumsuz ve önemli derecede etkisi olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda özellikle aktif kârlılığın sermaye değişkenlerinden önemli derecede etkilendiği, operasyon harcamalarının da olumsuz bir etkisi olduğu, banka karlarının banka ölçekleriyle olumlu ilişkisi olduğunu ortaya koymuşlardır.

Haron, 2004'te gerçekleştirmiş olduğu bir çalışmada makroekonomik unsurlardan enflasyon, büyüme oranı, faiz oranı, bankacılık sektörü büyüklüğü, pazar

payı, fon sahiplerine verilen kâr payı oranı ve para arzının katılım bankalarının kârlılığını pozitif yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

Samada, 2004 yılında yapmış olduğu araştırmada 1991-2001 döneminde Bahreyn’de faaliyet sürdüren katılım bankaları ile mevduat bankalarının finansal performanslarını karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Çalışma sonucunda kârlılık ve likidite bakımından katılım bankaları ile mevduat bankaları arasında önemli bir farklılığının olmadığı saptamıştır.

Ben Naceur, 2003’te gerçekleştirmiş olduğu çalışmasında aktif büyüklüğüyle net faiz marjı arasında olumsuz yönde bir ilişki bulunduğunu ve enflasyon, büyüme oranları gibi makroekonomik değişkenlerin banka net faiz marjı ve kârlılığı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur.

Abreu ve Mendes, 2002 yılında yaptıkları çalışmalarında farklı Avrupa Birliği ülkelerinin (Portekiz, İspanya, Fransa ve Almanya) 1986-1999 yılları arasındaki verilerini kullanarak Faiz Marjı, Aktif Kârlılığı ve Öz kaynak Kârlılığını incelemek istemişlerdir. Araştırma sonucunda enflasyon oranı ve istihdam oranının banka karları üzerinde pozitif yönde etkisi olduğunu tespit etmişlerdir.

Guru, Staunton ve Balashanmugam’ in 2002 yılında yapmış oldukları çalışmada, 1986 ve 1995 yılları arasında Malezya’da aktif olan bankaları ele almışlardır. Yapılan bu çalışma ile etkin harcama bankanın yüksek karlılığını belirleyecek en etkin yöntem olduğu bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca yüksek faiz oranlarının, bankaların karının düşük olmasıyla ilgili olduğu ve enflasyonun bankalar üzerindeki etkisinin olumlu olduğu bulgusunu da elde etmişlerdir.

Kaya 2002 yılında yaptığı çalışmada, Türk bankacılık sistemindeki kârlılık düzeyini ortaya koyabilmek amacıyla 1997-2000 yıllarına ait veri setini kullanmış ve panel veri çalışması ile inceleme yapmıştır. Çalışmada özel bankalar ile kamu bankalarının aktif kârlılığının, özkaynak kârlılığının ve net faiz marjının mikro ve makro belirleyicileri de incelenmiştir. Yapılan bu çalışma sonucunda, ROA; özkaynaklar, likit varlıklar ve kredilerin toplam aktiflere oranı ile pozitif yönde bir ilişki içerisindeyken, personel harcamaları, mevduatlar ve net tahsili gecikmiş alacakların toplam aktiflere oranı ile negatif yönde bir ilişki içerisindeyken, ROE’ nin bankacılık ile ilgili değişkenlerden özkaynaklar, personel harcamaları ve mevduatlar ile negatif yönlü bir ilişki içerisindeyken, menkul değerler cüzdanı, likidite, krediler, yabancı para pozisyonu ve piyasa payı ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişki içinde olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Iqbal’ in 2001 yılında yapmış olduğu çalışmada, Türkiye, Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Mısır, Ürdün, Birleşik Arap Emirlikleri, Bangladeş ve Malezya’dan oluşan 9 ülkede aktif olan 12 katılım bankası ve mevduat bankasının finansal performansını karşılaştırmıştır. Çalışma ile 1990-1998 yıllarına ait veriler kullanılarak ele alınan bankaları kârlılık, likidite, risk ve sermaye yeterliliği açısından incelenmiştir. Yapılan bu çalışma sonucunda neredeyse her yıl katılım bankalarının kârlılık ve likidite açısından mevduat bankalarından daha etkili olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Demirgüç, Kunt ve Huizinga’ nın 1999 yılında yaptıkları çalışmada, 1988-1995 yılları için 80 ülkedeki bankacılık sisteminin kârlılıklarının bileşenlerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Çalışmanın analizi için kullanılan değişkenler, makroekonomik koşullar, vergilendirme, banka düzenlemeleri, finansal yapı ve kanuni ölçütler gibi çeşitli maddelerden oluşmuştur. Yapılan çalışma sonucunda, enflasyonun banka kârlılıklarını olumlu yönde etkilediğini, banka aktiflerinin ele alınan ülkenin milli gelirine oranı arttıkça ve piyasa yoğunlaşma oranı azaldıkça bankaların kârlılıklarının da azaldığını ortaya koymuşlardır. Gelişmekte olan ülkelerdeki banka piyasalarında ise yabancı

bankaların ulusal bankalara göre daha kârlı çalıştığı bulgusu elde edilmişken gelişmiş ülkelerde bu durumun tamamen zıt olduğu bulgusunu elde etmişlerdir.

Molyneux ve Thornton 1992 yılında yaptıkları çalışmada faiz oranı ve bankacılık sektörünün konsantrasyon oranının katılım bankalarının kârlılığı ile pozitif yönde bir ilişki içinde olduğu bulgusunu elde etmişlerdir.

Bashir 2000 yılında yapmış olduğu çalışmada, 1993– 1998 döneminde 8 Orta Doğu ülkesindeki İslami Bankaların performanslarını karşılaştırmışlardır. Banka içi ve banka dışı birçok faktör ele alınarak banka karlılığını ve etkinliğini incelemişlerdir. Yapılan çalışma sonucunda, makroekonomik çevre, banka piyasasının durumu ve vergi oranları kontrol altına alınarak, daha yüksek kaldıraç kullanımına dayanan bir fonlama ile daha fazla kredi verilmesinin bankaların karlılıklarını yükselttiği bulgusu elde edilmiştir. Bunun yanı sıra, Orta Doğu banka piyasalarında aktif olan yabancı sermayeli bankaların ulusal bankalardan daha karlı olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Sufian 2007 yılında yapmış olduğu çalışmada, 2001–2004 döneminde Malezya’ da bulunan yerli ve yabancı bankaların İslami bankacılık işlemi arasındaki göreceli verimliliğine yeni deliller eklemek istenmiştir. Çalışmada parametrik olmayan veri zarflama analizi (VZA) kullanılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda, yerli İslami bankaların yabancı İslami bankalardan daha etkili olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Coşkun 2008 yılında yapmış olduğu “Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri Ve Önemi” adlı çalışmasında, Türkiye’de, katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki büyüklüğü ele alınmıştır. Yapılan bu çalışma sonucunda, Türkiye’deki katılım bankalarının fon toplanan hesapların ve toplanan fonların işletilmesinin ticari bankalara göre farklılıkları olduğu, katılım bankalarının payının bankacılık sistemi içerisindeki % 4’ ler seviyesinde olduğu, kârlılık açısından ticari bankalara göre daha iyi durumda olan katılım bankalarının müşterilere sunulan hizmet ve ürün çeşitliliği ile likidite açılarından daha kötü durumda olduğu bulgusu elde edilmiştir.

3. BANKA ve BANKACILIK

Banka kavramı, ortaya atıldığı günden bugüne kadar farklı anlamlar içermiştir. Farklı değişikliklere uğramasına karşın bankanın kelime anlamının İtalyanca Banco kelimesinden geldiği sanılmaktadır (Yazıcı, 2013: 1). İtalyanca 'da masa, sıra veya tezgâh anlamlarına giren bu kelime işyerinde eşya konulabilen, tezgâh gibi anlamlar içermektedir. Türkçe anlamı olarak ise, esas bankacılık işlemlerinin yapıldığı gişe veya vezne anlamında kullanılmaktadır.

Banka terimi, kullanılmaya başlandığı andan itibaren çeşitli tanımlarda kullanılmıştır. Bir anlama göre bankalar, mevduat kabul edip elde ettiği bu fonları aktif bir biçimde kredi işlemlerinde kullanmayı hedefleyen, kredi, para ve sermaye konularındaki birçok işlemi yapan ve düzene koyan özel ve kamusal bireyler ile firmaların bu konudaki gereksinimlerini gidermek için faaliyette bulunan iktisadi kuruluşlardır (Gündoğdu, 2014: 31).

Bir başka tanıma göre ise banka, gerçek ve tüzel kişilerin belirli bir zaman boyutu içinde kullanmayarak tasarruf ettiği fonları kabul ederek, bu tasarrufları teminatlandırarak bir şekilde ödünç ve plase eden, para transferi, senet tahsili, emanet kabul etme gibi bir çok işlemleri yapan kuruluşlardır (Öçal, 1988: 11).

Türk Ticaret Kanunu' na göre bankalar Bankacılık Kanunu' na tabi olan kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır. Bankacılık paranın işlevi artış gösterdikçe değişiklik yaratan bir sistem olarak algılanmaktadır (Takan, 2011: 1). Terim ve kavram şeklinde bankanın birçok şekilde tanımlanması her zamanın kendine ait iktisadi yapısı ve ticari ilişkilerin sürekli olarak değişime uğramasına, bankacılık çalışmalarının geniş çaplı, karışık ve çok yönlü olmasına dayanmaktadır. Yapılan bütün değişik tanımların ortak yönleri dikkate alındığında bankalar, mahalli ve uluslararası ekonomiden elde ettikleri atıl fonları belirli bir ücret karşılığı fon gereksinimi olanlara kullandırarak ekonomiye dâhil eden, para, döviz, değerli maden ve kıymetli evrak vb. gibi ekonomik durumlara konu edinilen değerlerin finans hizmetini sağlayarak ekonominin gelişiminde önemli sorumluluk edinen birimler olarak ifade edilebilir.

3.1. Bankacılık Kavramı

Bankacılık kavramı, banka tanımı çerçevesinde ortaya çıkan ve en kolay haliyle bankaların müşterilerinden kaynak alınması ve toplanan bu kaynakları dağıtması şeklinde ifade edilmektedir (Artun, 1983: 11). Bankacılık temel anlamda, mevduat kabul edilmesi, elde edilen mevduatların kredi olarak kabul kullandırılması, para aktarımı veya nakit çekimi işlevlerini gerçekleştirmektedir. Tarihsel süreci ise paranın gelişimi ile ilişkilendirilebilir. Dünyada en eski bankacılık faaliyetleri Sümer ve Babiller zamanında M.Ö. 3500 senelerinde gerçekleştirilmiştir. Sanayi devriminden sonra bankacılığın gelişimi hız kazanmıştır (Canbaş, 2007: 161). 19. yüzyıldan sonra bankalar ekonomik faaliyetlerin temel faktörü şekline gelmişlerdir ve bankalar faaliyetleri ve itibarıyla ilerleme kaydetmişlerdir.

3.2. Bankacılığın Gelişimi

Bankacılığın tarihten bugüne kadar gelişimi, hem dünyada hem de Türkiye'de bankacılı sistemi aşağıda detaylı olarak anlatılmıştır.

3.2.1. Dünyada Bankacılığın Gelişimi

20. yüzyılda bankacılık hızla gelişmeye başlamış ve son yıllarda teknolojik ve finansal ilerlemelerle beraber önemli gelişmeler elde etmiştir. Bankacılığın temeli ilk çağlara dayanmaktadır. İlk çağlarda bankacılık işlemleri din ile birlikte sağlanmıştır. Rahipler güvenli kişiler olarak kabul edilmiş ve Mezopotamya’da bulunan Kızıl Tapınak’ta bankacılık işlemleri görülmüştür. Tapınaklar bir anlamda bankacılık hizmetini sağlamıştır.

M.Ö. 2000 yıllarında var olan Hammurabi Kanunları’nın tapınaklarda görülecek borç verme işlemleri, borcun tahsil usulleri, ipotek, kefalet işlemlerinin düzenlendiği bilinmektedir. Sümerler zamanında ilerleme elde eden bankacılık, Eski Yunan’da Trapezites isimli bankerler aracılığıyla yürütülmüştür. İlk bankacılık krizi ise Atina Sitesi’nde meydana gelişmiştir. İlk devlet bankaları da yine Eski Yunan’da açılmıştır. Banka işlemlerinin gören bankerlerin yüksek faiz almaları her sitenin bir devlet bankası açmasına yol açmıştır.

Roma İmparatorluğu zamanında ticaretin gelişmesiyle aynı anda ilerleme kaydeden bankacılık, sonradan faizlerin çok fazla oranlara çıkması ile Vatikan Kilisesi tarafından faizin yasaklanması ile gerilemeye gitmiştir. Belli süreliğine tefecilik işlemleri Yahudilere geçmiştir. 13. yüzyıl itibariyle Lombardların himayesi altına giren borç verme işlemleri Londra’ya sığramıştır. İşyerlerine Banchum, kendilerine ise Bancheri adı verdikleri bu kişiler Banco isminde tahta bir sıra ve masayla pazarlarda çalışmalarını sağlamışlardır (Eyüpçiller, 1985: 6-8).

İlk çağlardan günümüze kadar bankacılık önemli ilerlemeler kaydetmiştir. 13.yy’da bir Banco’da meydana gelen bankacılık faaliyeti, artık teknolojik ve modern olarak yapılandırılmış yöntemlerle sürdürülmüştür. 19. yy’dan sonra Avrupa’da açılan fuarlar sayesinde esas kurallarına erişmiş, asıl gelişimini 1453 yılında İstanbul’un fethinden sonra sağlamıştır. Dini ortamlarda yapılan bankacılık işlemlerinde yasaklanan faiz Reform ve Rönesans hareketlerinin de etkisiyle yasak engelini aşarak bankacılığın ilerlemesinde önemli yer tutmuştur. 17. yy’dan itibaren günümüz anlamında bankalar açılmıştır. Bu bağlamda 1609 yılında Hollanda’da Amsterdam Bankası, 1637 yılında da İtalya’da Venedik Bankası açılmıştır. 1654 yılında İngiltere’de piyasa dengesizliğini gidermek amacıyla bir merkez bankası konumunda olan İngiltere Bankası açılmıştır (Öçal ve Çolak, 1999: 14-18).

1782 yılında Amerika’nın kurulması ile birlikte Amerika’da modern bankacılık ortaya çıkmıştır. Açılan bu bankanın başarısından sonra başka bankalarda kurulmaya başlamıştır. Hem özel hem de merkez bankası konumunda 1791 yılında para ve kredi tutarından sorumlu bir kamu kurumu gibi olan Bank of The United States açılmıştır. Günümüzde merkez bankası olan FED ise 1913 senesinde yayımlanan kanunla açılmıştır (Mishkin, 1986: 264-266).

Kuruluşlarından bu yana bankalar, 19. yy’a kadar kendi kaynakları ile borç sağlayan ve mevduat toplayarak, senet iskonto ederek ve sermaye piyasası ihraçlarına aracılık sağlayarak kaynak kullandırmışlardır. Bu durum bankaların ekonomilerdeki yerini gittikçe arttırmış ve bankalar işlemlerinde profesyonelleşmiştir. 1930 yıllarındaki Büyük Bunalımdan sonra meydana gelen 2. Dünya Savaşı’ndan itibaren savaşta zarar gören alanların tekrardan imarının finansmanı elde etmek için açılan kalkınma ve yatırım bankaları ön plana alınmıştır.

1970 senesinde ortaya çıkan petrol krizinden sonra petrol ihracatı yapan ülkelerin gelirlerini bankalara aktarmalarıyla oluşan kaynaklar ve aynı zamanda Bretton Woods para sisteminin çökmesi ile bankacılık sektörü pek çok değişiklik ve yenilikler

kaydetmiştir. 1980 yılında bilgisayar teknolojisinin yaygın olarak kullanılmaya başlandığı bankacılık, 1990'da internet bankacılığının ve elektronik bankacılık ürünlerinin yayıldığı bir zamana dönüşmüştür. Bütün bu ilerlemeler bankacılık sisteminde ölçek ekonomisini gün yüzüne çıkarmış ve dünyanın büyük bankaları dahi birleşme göstermiştir. 2000 seneleri bankacılığın aşırı rekabet ortamına gireceği, bireysel bankacılık hizmetlerinin ve elektronik para ve elektronik bankacılık sistemlerinin ön plana çıktığı bir dönem olmuştur ve bundan sonra da olmaya devam edecek gibi görünmektedir.

3.2.2. Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi

1990 yıllarında gittikçe artan ekonomik ve sosyal problemlerin bankacılık sektörünü negatif yönde etkilemesinin yanı sıra, banka kesiminin yapısal, kurumsal ve yönetsel problemleri de ekonomik bunalımın genişlemesine neden olmuştur. Bu dönemlerde sektörde meydana gelen problemlerin asıl sebebi kurumsal anlamda devlet kısıtlamalarının azaltılması ya da tamamen kaldırılması gibi politikaları olduğu bilinmektedir. Bankacılık sektörüne girişin rahat olması, mevduata uygulanan disonibilite oranları ile oynanması ve disonibilitenin devlet iç borçlanma senetlerine yatırılması, bütçe açıklarının borçlanma ile finanse edilmesi vb. gibi durumlar bankacılık sisteminde kriz ortamını hazırlamıştır (Çolak, 2001: 15-30). Ortaya çıkan bu durumlar finansal krizin oluşmasına sebep olmuştur.

Bankalar Kanununda 1999 senesinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler ile bankacılık mevzuatı Avrupa Birliği direktiflerine ve uluslararası formata uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Yapılan bu değişiklik ve düzenlemeler yılın sonlarında açıklanan Hükümet ile Uluslararası Para Fonu arasında imzalanan Stand-by anlaşmasının temelini meydana getirmiştir.

Kamu bankalarının Ağustos 2000’den sonra yeniden yapılandırılması ile yapılan düzenlemelerin zamanında uygulanamaması, bu yüzden Dünya Bankası tarafından sağlanacak olan mali sektör uyum kredisinin bekletilmesi, mal ve hizmetlere yapılan enflasyon artışı kadar zam yapılması, sene sonunda ekonominin bozulmaya başlaması ile Kasım ayı itibariyle bankacılık sektörü krize sürüklenmiştir. Bu krize yol açan problemler 2001 senesinde daha da zor bir hal almıştır. Şubat 2001’de finansal sistemde başlayan ikinci bir kriz ise reel kesime sıçramıştır. Bu ekonomik kriz Kara Çarşamba olarak da isimlendirilmiş Türkiye’nin en büyük ekonomik krizidir. Yaşanan bu krizlerin asıl nedeni bankaların kırılgan yapıya sahip olmasıdır. Bu krizde öz kaynak yetersizliği, küçük ölçekli bankacılık yapısı, kamu bankalarının sektör içindeki ağırlığının fazla olması, vade uyumsuzluğu ve kontrol edilemeyen açık pozisyonlar gibi piyasa risklerine karşı önemli düzeyde hassasiyet, iç denetim, risk yönetimi ve kurumsal yönetimin yeterli olmaması, zayıf bir aktif yapısının varlığı dikkat çekmiştir (BDDK, 2001: 8).

2001’de ortaya çıkan kriz, kısa sürede genişleyerek reel sektöre de önemli düzeyde yansımıştır. Yaşanan diğer krizler ile kıyaslandığında 2001 krizi uzun sürmüş, derinliği ve Türkiye ekonomisine etkileri, bu krize yönelik alınan ekonomik politikalar bakımından farklılık oluşturmaktadır. Yaşanan krizden sonra yapısal problemleri çözmek ve finansal sistemin mali yapısını kuvvetlendirmek maksadıyla güçlü ekonomiye geçiş programı uygulanmaya başlanmıştır. Bu program ve IMF ile birlikte yürütülen program kapsamında uygulanan sıkı para ve maliye politikaları, 2001 yılından sonra makro iktisadi politikaların genel kapsamını ortaya çıkarmıştır (Taban, 2011: 4).

Güçlü ekonomiye geçiş programının asıl amacı, enflasyonun giderilmesi, kamu iç borç dinamiğinin durgunlaşması ve büyüme önündeki yapısal sorunların yok edilmesidir.

Bu program çerçevesinde bankacılık ile ilgili oldukça önemli kararlar verilmiş, yeni kurumlar ortaya çıkarılmış, kanunlar yayınlanmıştır. Ortaya çıkan 2001 krizinden sonra belirli oranda sermayelerini kaybeden özel bankalar sermaye ilavesi yapmışlardır. Bu duruma uyum gösteremeyen bankalar ya diğer bankalarla ortak olmuş ya da Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na geçirilmiştir.

Yeniden yapılandırma dönemi olarak geçen 2002-2007 dönemi ekonomi ve bankacılık alanına önem kazandıran bir dönemdir. Bu dönemde önemli ilerlemelerin kaydedildiği bir yapılanma sürecine geçilmiştir. Kanuni düzenlemelerin bankacılığa ilişkin uluslararası standartlara ve uygulamalara uygun hale getirilmesine çalışılmıştır. Ekonomik tedbirlerin alınmasıyla olumlu etkilerini gösteren 2004 yılında enflasyon düşmüş, kredi ve mevduat faizleri azalmıştır. 2005 yılında bankacılık kanunu yasal olmuştur. Banka sektörünün denetimi ve düzenlenmesine dair bütün sorumluluk ve yetki Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankası'ndan alınarak, kurulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na (BDDK) bırakılmıştır.

Yeni düzenlenen yapılandırma sürecinde sadece banka sayıları düşürülmemiş, kamu bankalarının tekrardan yapılandırılması, özel kesim bankalarının sermaye finansal krizlerin Türk ekonomisine etkileri ve bu krizlere yönelik alınan ekonomik politikalar yapılarının güçlendirilmesini, TMSF' ye devredilen ya da sistemden çıkarılan 21 bankanın tasfiyesi, satışı, devir yoluyla çözüme kavuşturulmasını ve denetim ve gözetim altyapısının güçlendirilmesini de sağlamıştır.

3.3. Temel Bankacılık Türleri

Banka türü çalışma alanlarına göre Türk Bankacılık sektöründe, Mevduat Bankaları, Katılım Bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları olmak üzere 3 grupta toplanmaktadır.

3.3.1. Mevduat Bankacılığı

Son zamanlarda finans sisteminin ve bankacılık sektörünün esas kanıtı olan mevduat bankacılığı ticari banka adıyla da bilinen tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin sağlanması için çalışmaktadır (Gündoğdu, 2014: 94-95). Mevduat Bankacılığı, tasarruf sahibi gerçek ya da tüzel bireylerle belirli bir kuruluş arasında vasıta görevi görmekte ve Bankacılık Kanununda, Kendi nam ve hesabına mevduat almak ve kredi kullanırmak amacıyla faaliyette olan birimler ile yurt dışındaki kurulu bu tür kuruluşların Türkiye'de bulunan şubelerini ifade eden bankacılıktır (BDDK).

Mevduat Bankacılığı, bankacılık sisteminde önemli yer tutmakta ve kaynakların, fonların karlı yatırımlar ile değerlendirilmesi, nitelikli alanlara yayılması ile iktisadi kalkınma ve büyümeye yardımcı olmaktadır. Yenilik, teknolojik farklılık, mali düzen içindeki ilerlemeler ve yabancı sermayeli bankaların da sistemde bulunması, rekabetin ortaya çıkması neticesinde bu bankacılık türünde yeni düzenlemeler yapılmak zorunda kalmıştır.

Tasarruf sahiplerinden elde edilen birikimlerin nitelikli olarak değerlendirilmesi ile mevduat bankalarının finansal çalışmaları artmış, bankalar ile ticari bağlantıda bulunan gerçek ve tüzel bireylere pozitif yönlü katkıda bulunulmuştur (Karaduman, 2016: 26).

Türkiye’de faaliyette bulunan mevduat bankaları aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.1. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları

Türkiye’de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar	Kamu Sermayeli Mevduat Bankaları	Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar
Bank Mellat	Türkiye Ziraat Bankası A.Ş.	Adabank A.Ş.	Alternatifbank A.Ş.
Habib Bank Limited	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.	Arap Türk Bankası A.Ş.
Intesa Sanpaolo S.P.A	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O	Anadolubank A.Ş.	Bank of China Turkey A.Ş.
JP Morgan Chase Bank N.A		Fibabanka A.Ş.	Burgan Bank A.Ş.
Societe Generale (SA)		Turkish Bank A.Ş.	Citibank A.Ş.
		Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Denizbank A.Ş.
		Türkiye İş Bankası A.Ş.	Deutsche Bank A.Ş.
		Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.
			ICBC Turkey Bank A.Ş.
			Ing Bank A.Ş.
			Mufbank Turkey A.Ş.
			Odea Bank A.Ş.
			QNB Finansbank A.Ş.
			Rabobank A.Ş.
			Türkiye Garanti Bankası A.Ş.

Kaynak: https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp (15.02.2018)

3.3.2. Yatırım Bankacılığı

Yatırım Bankacılığı, ekonomik ilerlemeye oransal olarak, fonksiyonel niteliği değişen kalkınma bankacılığının bir çeşit uzantısı gibi oluşmuştur. Fakat kaynak, risk ve genel olarak verilen hizmetler bakımından önemli değişiklikler göstermektedir. 1945 tarihinden itibaren yatırım bankacılığı kavramı, önem kazanmıştır. Bununla gelişmiş ülkelerin ekonomik anlamdaki özgürlüğünü sağlamak adına hızlı bir kalkınma ihtiyacına olan gereksinim artmıştır. Böylece kalkınmaya çalışan ülkelerin sermaye birikimi problemi ile karşılaşmışlar ve bunu ticari bankaların haricinde çeşitli statüye sahip bankaların açılması ile aşabilecekleri düşünülmüştür (Kalafat, 1991: 5).

Yatırım Bankacılığı ilk bankaların kuruluşundan sonra uzun ve orta vadeli krediler sistemi içinde bulunmuştur. Bu manada Ticari Bankacılıkla örtüşmektedir. Yatırım bankalarının görevlerinden biri de orta ve uzun vadeli kredi verme işidir. Bununla birlikte sermaye piyasasının ilerlediği ülkelerde firmaların uzun dönemli kaynak gereksiniminin giderilmesinde önemli yer tutan mali aracı kurum olmaktadır. Bu işlemleri sermaye piyasaları vasıtasıyla tahvil ve hisse senedi satışı ile yapmaktadırlar.

Yatırım bankacılığı, bilhassa hisse senedi ve tahvil gibi menkul kıymetler çıkarmak yöntemi ile firmalara uzun dönemli fon sağlamak hedefinde olan kurumlarla, mevcut olan atıl fonları bu tür menkul kıymetlere yatırmak yöntemiyle değerlendirme isteğinde olan bireyler arasında vasıta aracı gören kuruluşlar olarak da ifade edilebilir.

Bünyelerindeki öz kaynakları ile çalışmalarını devam ettirmektedirler. Bunun yanında firmaların uzun vadeli kaynak ihtiyacı için çıkaracak oldukları menkul kıymetlerin sermaye piyasasında Pazar ortamı bulmasına aracılık etmektedirler. Bu yüzden yatırım bankaları, menkul kıymetleri toptan satın alıp, perakende olarak satan bir tacir olarak da değerlendirilebilirler (Akgüç, 1994: 215).

Yatırım bankaları yatırım yapma arzusunda olan birey ve işletmelerin bunun için gereksinim duydukları krediyi temin eden bir bankacılık çeşidi olarak değerlendirilmemektedir. Yatırım bankalarının hukuki olarak ticari bankalardan farkı; mevduat kabul etmemeleridir (Kalafat, 1991: 5).

3.3.3. Kalkınma Bankacılığı

Kalkınma Bankacılığı, gelişmekte olan ülkelerde daha çok fonksiyonu olan küçük ölçekli işletmelerin sermaye azlığından ileri gelen girişimlerine katkı sağlamak veya büyük kurumsal firmaların yeni yatırımlarına destek vermek için çalışmakta olan bankacılık türüdür. En önemli hedefi şirketlerin kalkınmasını sağlamaktır. Aynı zamanda teknik yardım hizmeti de sunmaktadır. Bu bankalar 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmaya başlamıştır. Toparlanma sürecinde açılan yatırım bankaları bu sürece önemli destek vermişlerdir. Kalkınma bankalarının asıl önemi gelişmekte olan ülkelerde belirgin olmaktadır (<https://paratic.com/kalkinma-bankaciligi-nedir-gorevleri-nelerdir/>) (20.08.2019).

Kalkınma bankacılığının hedefi, küçük ve büyük ölçekli işletmelere uzun vadeli fon kaynağı sağlamaktır. Görevini yerine getirirken önemseydiği durum ise, kaynakların aktif kullanımının sağlanmayacağı sektörlerden sanayiye akışının elde edilmesidir. Sermaye piyasalarının da aktif bir şekilde ilerlemelerine yol açar. Normalde yeni alanlara yatırım yapma konusu hem riskli hem de ürkütücü olmaktadır. Bu sebeple kalkınma bankaları devreye girerek, doğrudan firmaları kurma ya da kuruluma katılma şeklinde öncülükleri bulunmaktadır. Bunu gerçekleştirirken yeni yatırım alanlarını araştırmaktadır (Öztürk, 2008: 13-60).

Kalkınma bankalarının işlevlerinin başında uzun ve orta vadeli fon sağlamak yer almaktadır. Aynı zamanda kurumsal finansman hizmetleri vermektedir. Bu kurumsal hizmetler, factoring, forfaiting, yeniden yapılandırma, işletme evliliği, değerlendirme, özel kaynakların elde edilmesidir.

4. KATILIM BANKACILIĞI

Bu bölümde, dünyadaki isimlendirmesiyle İslami bankacılık, Türkiye’deki adıyla katılım bankacılığı incelenmektedir. Katılım bankacılığının dayandığı esaslar üzerinde durulmakta, katılım bankacılığının gelişimine yer verilmekte ve kısaca fon toplama ve kullandırma işlevlerine değinilmektedir.

4.1. Katılım Bankacılığı Kavramı ve İslami Bankacılık

Katılım Bankacılığı, bankacılık sisteminin gruplandırılmasında kendine ait yönleri ve farklılıkları nedeniyle bankacılığın farklı bir türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılım bankaları, genel olarak faizsiz bankacılık prensiplerini kabullenen ve faaliyetlerini bu prensiplerini göz önüne alarak gerçekleştiren bankalardır. Ülkemizde son zamanlarda ilerleme kaydeden katılım bankaları İslam ülkelerinde yaygın bir şekilde faaliyet göstermekte ve dünyada genellikle ‘İslami Banka’ olarak isimlendirilmektedir (Güney, 2012: 35).

Katılım bankacılığının oluşmasının en önemli sebebi, İslam dininde faizin haram olmasıdır. İslam’da haram sayılan şeylerin yasak kılınmasındaki önemli sebep, haram kılınan şeylerin insan yaşamında çeşitli zararlara yol açmasıdır. İslam’ın yasak haram kıldığı faizin, ülkenin kalkınmasını yavaşlatma, gelir-gider istikrarını bozma, yatırım projelerinde maliyetle beraber risk artışına yol açma, verimliliği fazla, karı az olan yatırımların gerçekleşmesinin önüne geçebilmek gibi faklı zararları bulunmaktadır (Tenekeci, 2017: 7).

Katılım bankacılığının ortaya çıkmasının önemli sebeplerden biri de ekonomik sebeplerdir. Bu bankacılığın gelişmesinde en önemli ekonomik sebep ise 1970 yıllarından sonra Orta Doğu’ya akan petrol dolarlar olarak gösterilebilir. Bu bankaları finans piyasalarının en çabuk büyüyen kuruluşlar haline getiren durum, son zamanlarda meydana gelen petrol fiyatlarındaki yükselmeler olmuştur (Dikkaya ve Kutval, 2014: 78). Bu yıllarda katılım bankacılığının artmasının diğer bir sebebi ise, ilerlemeye teknik destek sağlayacak uluslararası finansal kurumsallaşmanın elde edilmesidir. 1973 senesinde İslam Konferansı Teşkilatı’nın Cidde’de düzenlediği toplantıda, üye devletlerin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkı sağlamak için kredi desteği sağlayabilecek bir bankanın kurulması kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye’nin de kurucu ortakları arasında bulunduğu İslam Kalkınma Bankası’nın 1974 yılında kurulması ile İslami bankacılık faaliyetleri hız göstermiş ve İslami bankaların kurulmasında teknik olarak büyük destek elde edilmiştir (Yozgat, 2010: 16).

Katılım bankacılığının oluşmasında sosyal nedenlerde önemli yer tutmaktadır. Herhangi bir toplumda gelir dağılımının istikrarlı olması sosyal huzurun elde edilebilmesi önemli unsurlardan biridir. Bu bankacılık ile ekonomik düzende yer alan çeşitli gelir sınıfları arasındaki istikrarsızlığın çözümlenmesi, faizden ileri gelebilecek sebepsiz zenginleşme ve emek arz edenlerin aleyhinde ilerleyen sosyal adaletsizliklerin çözümlenmesi hedeflenmektedir (Pehlivan, 2016: 300). Bu bakımdan katılım bankaları, faize karşı olan bir toplumda finansman gereksinimlerin nasıl giderilebileceğine yönelik çözümler getirerek, sosyal barışa katkı getiren kurumlar şeklinde görülmektedir (Tunç, 2016: 176-177).

Katılım bankacılığının diğer isimleri faizsiz bankacılık veya İslami bankacılıktır. İnançlarından dolayı tasarruf kurumlarında değerlendirilmeyen yurt içi ve yurt dışı artırımlarının ekonomiye kazandırılması maksadıyla açılan, kar-zarar terimlerine bağlı olarak yapılan bankacılık türüdür (Babuşcu, 2016). İslami finans endüstrisinin öncüsü

olduğu için katılım bankacılığı, bu endüstrinin en önemli faktörlerinden birisidir. Temelinde İslami Ekonomisi yapısına ait esaslara dayalı olarak çalışmaktadır. Müslüman topluluğun İslami kuralara uygun finans araçlarına yönelmesi katılım bankacılığının meydana gelme sürecine hız kazandırmıştır (Akbulak vd., 2005).

Katılım bankaları, ekonomiye kazandırılan artırımların ülkelerin refahı ve ilerlemesi bakımından dış kaynaklardan gereksinimi olduğu sermaye ihtiyacını en aza düşürmüştür. Bu doğrultuda aynı hedeflerle İslami kurallara dayanarak Türkiye ve diğer İslam ülkelerinde açılmıştır. Katılım bankacılığı esas ilkelerini Samad (2004) aşağıdaki gibi özetlemiştir;

- Tüm finansal işlemler faiz içermeden yapılmalıdır.
- İşlemler kurgusal yapının dışında tutulmalıdır.
- Kar-zarar paylaşımı öz sermayeye dayanarak adaletli bir şekilde olmalıdır.

Kısaca katılım bankaları, Finansal sektörde faaliyetini sürdüren, alternatif finansman yöntemi hizmetlerinde bulunan, reel ekonomiyi finanse eden ve bankacılık hizmetleri veren birimledir. Diğer bir ifadeyle, bu tür bankacılık faaliyetinde bulunun ve bugünlerde katılım bankaları olarak tanımlanan bankalar, faizle ilgili olmayan hemen hemen tüm bankacılık hizmetlerini çeşitli yöntemlerle yapan kurumlar olarak ifade edilebilir (Tunç, 2000).

4.2. Katılım Bankacılığının Dayandığı Esaslar

Katılım bankaları, bankacılık hizmetleriyle birlikte, müşterilerine faizli olmayan alternatifler sunan ve elde ettikleri fonları kar-zarar ortaklığı ilkesiyle, ticari ve sınai etkinliklerin finansmanında kullanılmayı ilke edinen kuruluşlardır. Faizsiz bankacılık olarak da adlandırılan bu kurumların çalışma esasları aşağıdaki başlıklar altında ele alınmıştır.

Katılım Bankacılığı ve diğer bankalardan ayıran temel esasları;

- Katılım bankalarının İslami ilkelerine olan bağlılıkları
- Katılım bankalarının parayı mübadele aracı ve değeri gösteren oran olarak değerlendirmesi
- Faizin yerine kar ortaklığını kabul etmeleri
- Faaliyet alanlarında kar elde etmek
- Ekonomik olarak gelişebilmek için sosyal olarak kalkınmayı bağlı kılmaları

4.2.1. Faiz Yasağı Oluşu

Katılım bankacılığının İslam'daki faiz yasağından dolayı normal bankacılık sistemlerinden en ayırt edici özelliği, faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde faiz tahakkukunun olmamasıdır. Hâlbuki norma bankacılık sistemlerinde faiz, temel faktördür. Faiz, genellikle fon açığı ya da fon fazlası olan ekonomik birimler arasındaki direkt ya da dolaylı fon hareketi sürecinde veya finansal ürün ve araçların ticaretinde meydana gelmektedir (Battal, 2004).

Katılım bankacılığını oluşturan sebeplerden biri ve en önemli olanı dini gerekçenin olmasıdır. Dinde net olarak ortaya konulan net ve katı faiz yasağı katılım bankalarının ne olursa olsun faizli işlem yapmamaları neticesini ortaya koymaktadır. Katılım bankalarının temel kuruluş amacı, faizli işlemlere inançları gereği uzak olan insanlara ve firmalara hizmet sağlamaktır. Katılım bankaları İslam dininin faizi yasak kılması temelinden hareketle bankacılık faaliyetlerini faizden uzak bir yaklaşımla gerçekleştirme gayretindedirler (Şimşek, 2006).

Sermaye, İslam dininde üretim unsurlarından biridir ve onun bir maliyeti olduğu kabul edilmektedir. Fakat bu üretim unsurunun daha önceden belirlenmiş bir bedel, yani faiz istemesini uygun bulmamaktadır. Yani kısacası, para ile para kazanmak İslam dininde yasak edilmiştir. Ticari işlemlerde İslami finansal sistem borçlunun borcunu ve baştan tespit edilmiş ek bir tutarı ödeme garantisinde bulunmasını faiz olarak gördüğü için kabul etmemektedir. Bu doğrultuda katılım bankaları da etkinliklerini ve yöntemlerinin bu kapsamda belirlemekte ve gerçekleştirmektedirler (Tunç, 1973).

4.2.2. Haram Kılınmış Faaliyetlerin Yasak Oluşu

Katılım bankalarının, genel ahlaka ters, topluma zarar veren faaliyette bulunan firmalarla iş yapmaları, bu firmaların çalışmalarını fonlamaları mümkün olmamaktadır. İslam'a uygun olmayan ve satımına izin verilmeyen malların üretimi, ticareti ve finansmanı yasaktır. Farklı ve yeni bir etkinliğin yapılması ya da bankacılık ürününün öne sürülmesinin ilk şartı, söz konusu etkinliğin İslami prensiplere uygun olmamasıdır (Tunç, 2010).

4.2.3. Risk Paylaşım Esası

Risk paylaşım esası İslam'da esas üretim unsuru olarak emeği kabul etmiş, sermayenin risk ve zarara katlanmadan tek başına kazanç aracı olmasının önüne geçmek için gerekli olan bir ilkedir. İslam'da emek ve sermayenin ortak olarak üretim gerçekleştirmesi ve yatırıma yönelmesi, kar ve zararı birlikte atlatma ilkesi temel unsurdur. İslam dini, nimetleri ve zorlukları topluma istikrarlı olarak yaymayı prensip edinmiştir. Emek ve sermaye arasında yapmaya çalıştığı işbirliği, risk ve karların ikisi açısından da aralarında adaletli paylaşılması temeline bağlanmaktadır (Özsoy, 2012).

İslam, risk paylaşım esasını sermayeden gelir kazanmak fakat girişimden ortaya çıkan neticelere emek ile beraber katılmak koşuluyla tanımlamaktadır. Elinde bulundurduğu sermayeden gelir elde etmesinin koşulu, borç verilen sermayeli girişimcinin elinde karşısına çıkacağı her türlü riski kabul etmesine dayanmaktadır. Girişimcinin elinde işletilen, bir nevi mübadele sürecine giren sermaye, bu zaman içerisinde hem olumlu hem de olumsuz farklılıklarla karşı karşıya kalabilmektedir (Kaya, 2013).

Katılım bankaları ekonomik birimler arasında olması gereken risk paylaşımına aracı kurum olmaktadır. Çünkü borç alan ve borç veren kişiler ticari ve üretim faaliyetleri sonucunda ortaya çıkacak karı ya da zararı paylaşmak için iş riskini ortak olarak kabullenmektedirler (Tunç, 1973).

4.2.4. Faaliyetlerin Belirsizliği (Garar) İçermemesi

Değişimin reel değerleri ile yapılması İslam'a uygun kabul edilmektedir. İslam'a göre katılım bankacılığı ile ilgili alıcıların ve satıcıların zarar göreceği, teslim edilmeyen ve bulunmayan miktar ve özellikleri fiyatı belli olmamış malların satışı gibi belirsiz işlemlerin gerçekleştirilmesi yasak kılınmıştır. Bu doğrultuda ticari ilişkilerde bir tarafın haksız kazanca sahip olması ve aldanma olasılığı olduğu söylenebilmektedir (Tunç, 2010).

4.2.5. Spekülasyon Yasağı

Spekülasyon, genellikle bir mali döviz ya da menkul kıymetin ilerideki piyasa fiyatları hakkında kestirimlerde bulunmak ve bu kestirimler çerçevesinde bütün piyasa risklerini sahiplenerek söz konusu ekonomik varlığı almak ya da satmak anlamına gelmektedir. Bu spekülasyon durumu katılım bankacılığında yasak edilmiştir. Her çeşit bankacılık işlemleri belirsizliğe ve spekülasyona kapalı, reel sektörde ilişkisiz olmak zorundadır. Herhangi bir işlemde sözleşmenin spekülatif faktörler taşıması halinde sözleşme geçerli değildir. Aynı zamanda ekonomide spekülatif tutumların toplumsal değerlere bir faydası olmamaktadır (Tunç, 2010).

4.2.6. Şeffaflık Esası

OECD raporunda, kurumsal yönetim kapsamı firmanın finansal durumu, performansı, ortaklık yapısı ve yönetimi dâhil olmak üzere firmaya dair her çeşit önemli konuda vaktinde ve doğru açıklamaların yapılmasını sağlamalıdır. Bu karara göre kurumsal yönetim prensiplerine paralel olarak hareket ettiğini belirten bir firma çalışmaları ile ilgili topluma zamanında ve doğru olarak bilgi aktarmalıdır. Bu prensip şeffaflık ilkesi olarak açıklanmaktadır. Bankacılık mesleğinin ciddi ve önemli bir meslek olmasının asıl nedeni muhtemel bir olumsuzluk şeklinde bütün piyasayı hatta içinde bulunduğu ülkeyi kısmi olarak etkileme potansiyelinin bulunmasıdır.

4.2.7. Varlığa Dayalı Finansman Esası

Varlığa dayalı finansman sebebiyle, yatırım yapan kişiler yüksek bir getiri elde etme olanağı bulmaktadır. Böylece finansman masrafları azalmaktadır. Bu doğrultuda nakit akışının daha düzenli bir hale gelmesine yol açtığı için borçlanma maliyetlerinin azalmasına da yol açmaktadır. Düşük bir sermaye gereksinimi duyulmakla birlikte işletmelerin sermaye yapılarını kuvvetlendirmektedir. İşletmelerini kendi kendilerini finans etmelerine yardımcı olmaktadır. Bazı risklerin belirli süre için yayılmasına ve azalmasına imkân tanımaktadır.

Varlığa dayalı finansman esası çeşitli özelliklere sahip müşterilerin finansal gereksinimlerini gidermek amacıyla bilançonun varlık tarafı ile ilgili kuran bir finansman usulüdür. Bu esasta ürün sınıfı olarak asıl amaç, uzun dönemli bağlantılar kurulabilecek, varlığa dayalı finansman ürünlerine gereksinimi olan geniş bir müşteri kitlesi meydana getirmek ve tercih edilen takım gruplarında Pazar lideri olabilmektir.

4.3. Katılım Bankacılığının Gelişimi

Katılım bankacılığının gelişimini 2 başlıkta ele almak mümkündür. İlk olarak dünyada katılım bankacılığının gelişimi ve Türkiye’de katılım bankacılığının gelişimi olarak sınıflandırabiliriz.

4.3.1. Dünyada Katılım Bankacılığının Gelişimi

Son yıllarda uluslararası piyasalarda meydana gelen kriz ile beraber katılım bankacılığı çok fazla göz önüne gelmiş ve katılım bankacılığında kullanılan yöntemlere olan ilgi artış göstermeye başlamıştır. Katılım bankacılığının süregeldiği ülkelerde sistemin içeriği ve büyüklüğü ülkeler arasında çeşitlilik göstermektedir. Bir tarafta

finansal sistemin tümüyle katılım bankacılığı ürünlerinden meydana geldiği İran ve Sudan bulunurken, diğer tarafta geleneksel ve katılım bankacılığı sistemlerinin aynı anda yürütüldüğü ve aralarında Türkiye'nin de yer aldığı Bahreyn, Endonezya, Malezya, Pakistan ya da Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler yer almaktadır. Bu ülkelerin yanında son zamanlarda katılım bankacılığı ürünlerinin İngiltere, ABD ve İsviçre vb. ülkelerde de aranan finansal ürünler durumuna gelmesi göz önüne gelmektedir.

Citigroup, Deutsche Bank, HSBC, Lloyds TSB ve UBS (Union Bank of Switzerland) geleneksel bankacılık yapan kurumlar katılım bankacılığı sektörü içinde bulunmaya başlamışlardır. Bu kurumların geleneksel bankacılık ürünlerinin yanında, katılım bankacılığı ürünlerini de portföylerine eklemeleri ya da katılım bankacılığı faaliyeti gösteren şubeler açmaları, dünyada bu alandaki rekabetin gün geçtikçe arttığını doğrulamaktadır (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2007).

Kökleri yüzlerce yıl öncesine giden geleneksel bankacılığın yanı sıra yalnızca 33 senelik bir geçmişi olan katılım bankacılığı, yüksek petrol fiyatları ve likidite çokluğu yaşayan Körfez bölgesi yardımıyla hemen hemen 750 milyar dolarlık büyüklüğe sahip olmuştur. Her bölge faiz olmayan finansmanına kendine ait şekilde katkılarda bulunabilmektedir. Dünyada katılım bankacılığı yapan bazı ülkelerin durumları şöyle anlatılabilir (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2008);

Malezya, katılım bankacılığı ürünleriyle, dünya katılım bankacılığı sektörünün öncüsü durumundadır. Katılım bankacılığı ürünlerini aktif olarak kullanan Malezya'da İslami düzenini kullanan 100'den çok İslami ürün ve hizmetin, bankalar tarafından kullanımı sağlanmaktadır. Bu ülkede bankacılık hizmetlerinin %12'si katılım bankacılığı finans yöntemi ile yapılabilmektedir.

İran, katılım bankacılığı hacmi hakkında oldukça yüksek düzeydedir. İran, finansal kuruluşlarının tamamını faizsiz prensibine göre çalıştırmaktadır. Bu konuda tamamıyla kendine ait bir sistem oluşturmuştur.

Londra faizsiz finans açısından merkez olma konusunda, Malezya, Bahreyn ve Dubai ile rekabet eden bir ülkedir. Son yıllarda ABD'de yaşanmakta olan mortgage ve son finans krizi sebebiyle faizsiz finans, yatırımcılar için daha ilgi çekici bir hal almıştır.

ABD ülkesinde İslami finans yaygın olarak mortgage konusunda yoğunlaşmıştır. Dünyanın en fazla Müslüman topluluğunun bulunduğu Endonezya'da ilk kurulan Bank Muamalat etkin bir durumdadır. Hükümet yerli ve yabancı sermayeyi harekete geçirerek faizsiz bankacılığı geliştirmek için teşvikleri sağlamaktadır.

4.3.2. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Gelişimi

Hemen hemen dünyada 50 seneden, ülkemizde ise 30 seneden bu yana faaliyetini sürdüren katılım bankacılığı, daha çok son zamanlarda Türkiye kapsamında yapmış olduğu etkinlikler ve gösterdiği başarılı performansı ile hem ulusal anlamda hem de uluslararası bağlamda varlığını ve gücünü ispat etmiştir. Ülke ekonomisine yaptığı katkılardan dolayı katılım bankacılığı, finansal sisteme kattığı güvenilirlik, farklılık ve sistemi tamamlayıcı özelliklerinden ötürü bankacılık sistemindeki önemini göstermiştir.

Elde etmiş oldukları büyüklük ve gittikçe gelişme ve ilerleme gösteren pazar payları ele alındığında katılım bankacılığının önümüzdeki senelerde de bu ilerlemesini orta ve uzun dönemli amaçları çerçevesinde ilerleteceği görülmektedir. Ülkemizde katılım bankacılığı düşüncesi önceleri kavramsal olarak incelenmekteydi. En çok faizin haram oluşu ve zararları üzerinde incelemeler mevcuttu. Kar- zarar ortaklığı yöntemiyle işleyecek ilk faizsiz banka Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası olmuş ancak yönetim kurulu 1978 senesi sonrasında faizli sisteme geçme kararı almıştır

Türkiye’de katılım bankacılığının gelişimi 1985 yılından sonra olmuştur. 16 Aralık 1983 tarihinde Özel Finans Kurumları (ÖFK) adıyla katılım bankacılığının temelleri atılmıştır. Adında geçen özel kelimesi kurulmuş olan firmaların kamusal değil özel olduğunu, finans kelimesi ise bu kurumların finansal piyasaların bir vasıtası olduğunu ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Ülkemizde Özel Finans Kurumlarının açılmasının iç ve dış unsurları mevcuttur (TKBB, 2009).

1974 senesinden bu yana petrol fiyatlarında oluşan sürekli ve hızlı artışlar, petrol üreticisi ülkelerde önemli döviz rezervlerinin birikmesine neden olmuştur. Birikimler, bahsi geçen ülkeleri yoğun bir kalkınma gayretine sürüklemiştir. Sözü edilen ülkelerde yatırım ve buna bağlı olarak da dış satımların kısa bir sürede oluşturabilecek alt yapının elde bulunmaması, sağlanan bütün kaynağın iç kısımda yatırıma çevrilmesine olanak tanımamıştır. Türkiye ile Ortadoğu’nun petrol zengini İslam ülkeleri arasında 1980 yıllarının başında ticari ve politik alanlarda meydana gelen hızlı gelişme, ülkelerin mali yapılarındaki çeşitliliklerden dolayı mali alanda oluşamamıştır. Özel Finans Kurumları’nın açılmasıyla mali alanlardaki çeşitlilikler ve farklı sebeplerle ülkemize gelmeyen, İslam ülkelerinde bulunan fonlar Türkiye çekilebilmiş, bu durum da ekonomik ve ticari bağlantıların sıklaşmasına sebep olmuştur. Artırımların az olması sebebiyle ülkemizde, faiz geliri kazanmamak için fonların bankacılık sistemi haricinde kalmasına izin verilmesi ekonomik bir yaklaşım değildi. Hem iç hem de dış etkenler ülkemizde faizsiz ilkelere göre faaliyet gösteren Özel Finans Kurumları’nın meydana getirilmesini mecburi kılmıştı (Yahşi, 2000).

Bankalar Kanunu’na 1999 yılında giren Özel Finans Kurumları, anlaşmalı bankacılığın yanı sıra Türk mali sisteminin bir bütünleyicisi şeklinde dahil olmuş, 2001 senesinde yapılan farklılıklarla Güvence Fonu meydana getirilmiştir. 2005 yılında kabul edilen Bankacılık Kanunu çerçevesinde bu kurumlar katılım bankası adı ile etkinliklerinin devam ettirmişlerdir. 2005 yılı sonrası ise Türkiye çapında yayılma, yapılaşma ve büyüme sürecinin başlangıcı şeklinde kabul edilebilir (TKBB, 2009).

4.4. Katılım Bankalarında Fon Toplama Yöntemleri

Katılım Bankalarının iki farklı şekilde fon toplama yöntemi vardır. Bunlar; Kar ve zarara katılma hesabı yoluyla fon toplama ve Özel cari hesaplar aracılığıyla fon toplama yöntemleri vardır.

4.4.1. Kar ve Zarara Katılma Hesabı Yoluyla Fon Toplama

Katılım hesabı, katılım bankalarına yatırılan fonların bu bankalar tarafından kullandırılmasından ortaya çıkacak kar ya da zarara katılma neticesini veren, karşılığında hesap sahibine daha önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın olduğu gibi geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların meydana getirildiği hesaba denilmektedir (Bayındır, 2016: 236). Bu hesaplarda toplanan mevduatlar, ticari etkinliklerde kullanılmakta, yatırım sonunda ortaya çıkacak kar ya da zarar hesap sahiplerine aktarılmaktadır. Vade bittiğinde eline geçecek gelir, mevduat bankacılığındaki gibi belli olmamaktadır. Katılım bankaları ortaya çıkan kar ya da zararın %20’sini kendisine ayırmakta, %80’ini havuza iade etmektedir. Katılım hesaplarında önemsenmesi gereken püf nokta, hesap sahiplerinden para toplanırken belirli bir gelir taahhüdünde bulunulmadığı gibi, anaparanın da garantisi verilmemektedir (Yazıcı, 2015: 57).

Katılım hesapları genellikle 1 ay, 3 ay, 6 ay, 1 yıl ve üzeri vadeli, TL, USD ve EURO cinsinden açılmaktadır. Hesap sahiplerine verilen kar payı üzerinden normal bankaların mevduat faizlerinde olduğu gibi %15 Gelir Stopajı kesilmektedir. Hesapların vadeleri bitmeden hesaptan para çekilebilmekte ve katılım bankasının tasdiklemesi durumunda vadeden evvel para çekilmesi durumlarında da hesaptaki kalan para üzerinden kar payı alınabilmektedir (Canbaz, 2016: 188).

Katılım bankacılığına göre, katılım hesabı sahiplerine, bir getiri garantisi sağlanmaması ve ortaya çıkabilecek zarara katılım prensibi olmasına rağmen, katılım hesapları da aynı şekilde geleneksel bankalardaki gibi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu çerçevesinde sigorta altına alınmıştır (Canbaz, 2016: 176).

Katılım hesaplarının mevduat bankalarından farklı olan özelliği, tasarruf sahipleriyle katılım bankası arasından borç-alacak ilişkisi yerine, kar-zarar bağlantısı kurmasıdır denilebilir. Bu sebeple katılım hesaplarının mevduattan farklı olduğu öne sürülmektedir (Arslan, 2017: 5).

Kısaca özetlemek gerekirse katılım hesapları ile don toplama yönteminin özellikleri şöyledir;

- TL ve diğer para cinslerinden açılabilir.
- Nama yazılı kar ve zarara katılma cüzdanı karşılığında açılmaktadır.
- Hesap sahiplerine daha önceden bir kar taahhüdü veya getiri sözü verilememektedir.
- Hesapların işletilmesinden ortaya çıkan veya çıkacak olan kar ya da zarar belli oranlarda dağıtılır.
- Anaparanın geri ödenmesine garanti verilemez.
- Vadeli şekilde açılmaktadır.

4.4.2. Özel Cari Hesaplar Aracılığıyla Fon Toplama

Cari hesaplar, geçici ve bilinmeyen bir süre ile paraların bankaya aktarıldığı fonlara denilmektedir. Bu fonlara para yatırımlara kar payı verilmemekte ve tasarruf sahibi parasını her zaman alabilmektedir. İslami yöntemlere yönelik işlem yapan banka, bu parayı emanet veya mudarebe sermayesi şeklinde değil, borç şeklinde almalı ve onun hükmüne göre işlem yapmalıdır. Şayet bu fona yatırımı yapılacak olan para emanet olarak alınacak olursa banka tarafından işletilmesi İslami bakımdan uygun bulunmamaktadır. Çünkü para mal sahibinin mülkiyetinden çıkmadığı için banka da parayı işletmemektedir (Beki, 2005).

İsteğe bağlı olarak bir bölümü ya da tamamı çekilebilen ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri sağlamayan, anapara ödemesi taahhüt edilen hesaplar olarak da ifade edilmektedir. Bu hesaplara yatırılan paraların banka tarafınca kullanımının tasdiklenmesi ve bu paraları bankanın tazmin etme yükümlülüğü olduğundan ötürü bu hesaplardaki fonlar bankaya müşteri tarafından verilmiş borç niteliğindedir. Bir başka açıdan bakıldığında, bu paranın tamamının kullanılması, hesabı olan müşterilerine her daim paralarını ödemek adına hazırda para bulundurması, az bir süre için cari hesaplarındaki paralarını kullanılabilmesi ve yine internet üzerinden yapılan bankacılık işlemlerine olanak tanınması gibi sebeplerle emanet de sayılmaları mümkün olmaktadır. Böylece bu hesaplar belli bir vadeyi kapsamamaktadır (TKBB, 2018).

Banka müşterisinin ilk hesabını açmış olduğu şube müşterinin ana şubesi olmakta ve müşteri ana şubesi haricindeki şubelerden ve dağıtım kanallarından da işlem görebilmektedir. Kendi şubesi haricindeki yapmış olduğu işlemler için banka masraf alamamaktadır. Cari hesaplar yoluyla alınan fonlar belirli bir vadeyi kapsamadığından

faizli bankalar cari mevduata herhangi bir faiz ya da yarar kazandırmamaktadır. Katılım bankalarına yatırılan bu fonlar bu bankalara verilmiş borç özelliği taşımamakta, kıymetlendirmek amacıyla verilmiş emanet niteliğinde fonlar olarak görülmektedirler (Sadr, 1980: 818-819).

4.5. Katılım Bankalarında Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankalarının fon toplama yöntemleri esasını İslam hukukundan almaktadır. Bu yönüyle mevduat bankalarından farklılık arzeder. Bu yöntemler, murabaha, mudarebe, müşareke ve nakdi krediler aracılığıyla kullandırılan fonlardır.

4.5.1 Murabaha Yöntemi

Murabaha malın karlı satılması anlamını içermektedir. Bu usul katılım bankalarının malları peşin olarak satın alıp vadeli olarak müşterilere satması ile yapılmaktadır. Bu şekilde bir anlamda banka, vadeli mal satan tüccar niteliği kazanmıştır. Murabaha katılım bankacılığında yoğun kullanılan farklı bir usul olmasına rağmen çeşitli tenkitlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu tenkitlerden en önemlisi katılım bankacılığının gerçek uygulama alanı olan yatırımlara fon kazandırması yerine daha az tehlike içeren ve uygulama kolaylığı olan murabahanın seçilmesidir. Bu yöntemin yoğun kullanılmasından dolayı karlılık oranlarının faiz ile eş değer düzeyde olması, konu ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmayan kesimler tarafından faiz ile kar payı terimlerinin karıştırılmasına yol açmaktadır (Dikkaya ve Kutval, 2014).

İşine yarayacak olan kişi ya da kuruluşun isteği doğrultusunda malın, kullanıcıya verilmiş fiyatı üzerinde bir fiyattan vadeli olarak satılması işlemi de denmektedir. Satılan malın tahsili bir defada ya da taksitler şeklinde de olabilir. Sipariş edenin, isteği üzerine temin edilen malı, bu mal istenildiği tüm koşullara haiz olsa dahi almaktan vazgeçme hakkı mevcuttur. Sözleşme kurulurken malın temin fiyatına ve kullanıcıya satıştan ortaya çıkacak karın her iki tarafça bilinmesi şart olmaktadır (Günel, 1984).

4.5.2. Mudarebe Yöntemi

Mudarebe, tarafların birinin emek, bilgi ve deneyimini, diğerinin ise sermayesinin ortaya koyması ile meydana getirilen ve çoğu İslam ülkesi tarafından katılım bankaları vasıtasıyla en çok başvuru yapılan fon kullandırma usulüdür. Mudarip, projeyi finanse eden ve yalnızca sermayesi ile destek sağlayan kişilerdir. Aynı zamandan destek veren bir kurum ise, kuruma da Rabbul-Mal adı verilmektedir. Sözleşmede banka fonun sahibi olarak, tanımlanmış proje için gerek olan fonların hepsinin ayırır ve müşterilerden sermayesi koymaları beklenmemektedir. Ancak projeyi yakın çerçevede takip etmesi gereken ve işi yapan kişi müşteri olmaktadır. Ayrıca müşteriye yönetim giderleri ödemesi yapılmakta ve projenin yapılması için yapılan harcamalar proje karından düşülmektedir. Bir kusur ya da ihmal neticesinde oluşan zarar Mudarib'e aitti olmaktadır. Bu işlem neticesinde Mudarib'in, alacağı pay oransal olarak başta yapılan sözleşme ile kararlaştırılır (Dikkaya ve Kutval, 2014).

4.5.3. Müşareke Yöntemi

Müşareke yöntemi aynı zamanda sermaye ortaklığı, iki ya da daha fazla kişinin belli oranda sermaye koyarak beraber çalışmak ve oluşabilecek kar veya zararı paylaşmak

için kurulmuş ortaklıklardır. Ülkemizdeki katılım bankacılığının temeli finansman yöntemine dayanmaktadır. Bunun mudarebenin farkı, her iki tarafında sermaye koyması, ortaklık neticesinde meydana gelen kar ya da zararın taraflarca konulan sermaye oranları ile orantılı olarak paylaşılması emeğini koyan ve işi bizzat yürüten ortağa, belli bir ücretin ödenmesi ve bu ücretin kar zarar ortaklığında masraf olarak görülmesidir (Canbaz, 2016).

Her iki taraftan birinin yönetime katılmak istemediği zamanlarda yönetimi devralan taraf için karın belli bir oranı olarak belirlenen bir yönetici ücreti belirlenir. Bu ücret kardan düşüldükten sonra kalan miktar, faaliyeti sürdüren ile yalnızca sermayesini koyan arasında sözleşmeyle belirlenmiş oranlar dâhil edilerek paylaşım yapılır. Ortaklık sözleşmesi kurulurken kar paylaşım oranları taraflarca kabul edilen anlaşmaya göre, özgürce belirlenebilir. Fakat zararın paylaşımında taraflara aynı serbestlik sunulmamıştır. Zararda zararı paylaşım oranı sabittir ve her iki tarafta da etkinliklere ayrılan sermayenin, faaliyette kullanılan toplam sermayeye bölünmesiyle bulunmaktadır (Beki, 2005).

4.5.4. Nakdi Krediler Aracılığıyla Fon Kullandırma

Katılım bankaları yukarıda yer verilen fon kullandırma yöntemleri haricinde nakdi krediler yoluyla da müşterilerine fon sağlamaktadırlar. Nakdi krediler, bireysel nakdi krediler ve kurumsal nakdi krediler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

4.5.4.1. Bireysel Nakdi Krediler

Bireysel nakdi krediler, araç, ev gibi kişisel gereksinimler için gerçek kişi alıcılarının doğrudan satıcılardan elde ettikleri mal ya da hizmet bedelinin katılım bankası tarafından müşteri adına satıcıya ödeme yapılması, karşılığında alıcının borçlandırılması ve vadeli ödeme olanağının sağlanmasıdır. Bu usulün kökeninde de yine Murabaha yatmaktadır.

4.5.4.2. Kurumsal Nakdi Krediler

Kurumsal nakdi krediler, firmanın gereksinim duyduğu her türlü mal, gayrimenkul ve hizmet bedellerinin katılım bankasınca firma adına satıcıya ödeme yapılması ve karşılık olarak firmayı borçlandırma işlemleridir. Bir anlamda firma sermayesinin gereksiniminin giderilmesidir. Burada alım-satım ilişkisine ait belgenin şube tarafından saklanması mecburidir. Yine bu usulünde kökeninde Murabaha yatmaktadır. Bu usul ile firmalara üretim maksatlı yatırımları adına üçüncü kişilere peşin ödeme yapılarak, firmalara vadeli ödeme olanağı sunulup, ödeme kolaylığı sağlamak hedeflenmiştir. Aynı zamanda katılım bankaları tarafından en fazla tercih edilen ve gerçekleşen fon kullandırma usulüdür. En önemli özelliği kısa vadeli üretim desteği sunmasıdır.

4.6. Fon Toplama ve Kullandırma Yöntemlerinin Değerlendirilmesi

Katılım bankacılığının cari hesaplar yoluyla ve kar-zarara katılma yoluyla olmak üzere iki tür fon toplama yöntemi bulunmaktadır. Bu bağlamda cari hesap, standart bankalardaki vadesiz mevduat hesabına denk gelmekte ve TL ya da yabancı para türünden olmaktadır. Parayı yatıran kişi mevduatının bir bölümünü ya da tamamını geri alabilmektedir. Fakat hesap sahibine kar payı gibi herhangi bir bedel ödenmez.

Katılma yolu ile hesap ise, bu hesaba yatırılan fonların değerlendirilmesinden ortaya çıkacak kar ya da zarara katılma neticesini veren, yatırımı yapan kişiye önceden tespit edilmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynı şekilde geri ödenme garantisi verilmeyen hesaplar olarak bilinmektedir (Erdem, 2010: 237-238). Bu hesaplar faizsiz bankaların yani katılım bankalarının ve diğer bankaların en önemli fon toplama hesabı olarak görülmektedir.

Katılım bankaları cari ve katılma yolu ile hesaplarda biriktirdikleri fonları farklı yollarla kredi şeklinde kullanırlar. Kar-zarar ortaklığına dayalı olarak verilen bu krediler, kredilerin kullanım alanlarına yönelik olarak gruplandırılmıştır. Katılım bankalarının fon kullandırma yolları Mudarebe, Müşareke, Murabaha ve nakdi krediler yöntemiyle olmak üzere sayılabilir.

Katılım bankaları, kredi kullandırma yöntemleriyle yapılan işlemlerde müşterilere nakit ödeme yapmazlar. Ödemeler bir fatura karşılığında sağlanmakta ve müşterinin gereksinim duyduğu malı almış olduğu satıcıya yönelik olarak yapılmaktadır. Katılım bankası ödemediği sonra ödenen tutarın üzerine belirli bir oranda kar payı ilave ederek müşteriyi borca girdirmekte ve ödeme belli aralıklar ve taksitler halinde ödenmektedir. Doğal olarak yapılan işlem nakit ödeme yerine ticari anlamda değerlendirilmiş olmaktadır (TKBB, 2017).

5. YÖNTEM

Araştırmanın yönteminin anlatıldığı bu bölümde, araştırmanın amacına, verilerin nereden sağlandığına ve yönetime yer verilecektir.

5.1. Araştırmanın Amacı, Veri ve Yöntemi

Bu çalışmanın amacı, 2007-2017 yılları arasında Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankaları ile mevduat bankalarının likidite, varlık kalitesi, kârlılık, etkinlik ve risklilik olmak üzere 5 kategoride finansal durumlarının seçili temel oranlar yoluyla karşılaştırılmasının yapılmasıdır. Araştırmaya konu bankalar; kamu mevduat bankaları, kamu katılım bankaları, özel katılım, özel mevduat ve özel yabancı sermayeli bankalar şeklinde sınıflandırılmıştır. Veriler, bankaların mali tabloları üzerinden sağlanmış, belirlenen oranlar tarafımızca hesaplanarak tablolastırılmıştır. Seçili oran gruplarını temsilen toplam 16 oran belirlenmiştir. Karşılaştırmada kullanılan oran grupları ve bunları temsilen seçilen oranlar aşağıda Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 5.1. Çalışmada Kullanılan Oranlar

VARLIK KALİTESİ ORANLARI	KÂRLILIK ORANLARI
Takipteki Krediler/ Krediler	Net Kar/ Toplam Aktifler
Krediler/ Mevduatlar	Net Kar/ Öz sermaye
Krediler/ Toplam Aktifler	Net Kar/ Mevduatlar
ETKİNLİK ORANLARI	LİKİDİTE ORANLARI
Faaliyet Giderleri/ Toplam Aktifler	Nakit/ Toplam Aktifler
Faaliyet Gelirleri/ Toplam Aktifler	Nakit/ Mevduatlar
Faiz Gelirleri/ Toplam Aktifler	Mevduatlar/ Toplam Aktifler
Net Faiz Gelirleri/ Toplam Aktifler	
RİSK DEĞERLEME ORANLARI	
Toplam Aktifler/ Öz sermaye	
Öz sermaye/ Mevduatlar	
Toplam Borçlar/ Öz sermaye	

Çalışmada, yukarıda yer verilen seçili oranlar hesaplanmış, bankaların finansal performansı oran analizi yöntemiyle yapılmıştır. Çalışmamızda 2 adet kamu katılım bankası, 3 adet kamu mevduat bankası olmak üzere 5 tane kamu bankası yer almaktadır. Özel sermayeli olarak ise; 3 tane katılım bankası, 14 adet yabancı sermayeli özel mevduat bankası ve 8 adet özel mevduat bankası olmak üzere 25 adet özel sermayeli banka yer almaktadır.

6. BULGULAR

Çalışmada; Türkiye’de bulunan özel ve kamu katılım bankaları ile özel ve yabancı sermayeli mevduat bankalarının likidite, varlık kalitesi, etkinlik, kârlılık ve risk değerlendirme oranları hesaplanmış, elde edilen oranlar tablolastırılarak yorumlanmıştır.

6.1. Araştırmaya Konu Bankaların Varlık Kalitesi Oranları

Varlık Kalitesi oranları, toplam değerlerinin borçlarından daha yüksek olduğu ve kurumların borç ödeme sıkıntısı çekmeyeceği anlamına gelmektedir (Doğan, 2013: 181). Gerek ticari bankalar gerekse katılım bankaları, elde ettikleri kaynaklarını çeşitli varlıklara bağlarlar. Kaynaklar varlıklara tahsis edilirken varlıklara bağlanan kaynakların sağladığı gelir, bu gelirin büyüklüğü ve sürekliliği gibi kriterler önem taşımaktadır (Tevfik, 1987: 191). Bankaların en önemli aktifleri sağlamış oldukları kredilerdir. Takipteki krediler, tahsil kabiliyetini kaybetmiş olan, yasal takibe konu sorunlu kredilerin toplam krediler içindeki payını vermektedir. Dolayısıyla, bu oranın düşük olması, toplanan fonların ya da mevduatın geri dönüşünün yüksek olduğunun da göstergesi niteliğindedir.

6.1.1. Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı

Aşağıda, Tablo 6.1’de Türkiye’deki kamu katılım ve mevduat, yabancı mevduat, özel mevduat ve katılım bankalarının 2007-2017 yılları arasındaki takipteki kredilerin toplam kredilere oranları yer almaktadır.

Tablo 6.1. Takipteki Krediler / Toplam Krediler (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	3,1	4,1	2,8	2,8	2,7	-
2008	3,7	3,8	3,4	4	3,8	-
2009	5,3	4,5	5,3	7,1	4,5	-
2010	3,9	3,5	3,7	5,3	3,1	-
2011	2,9	2,6	3	3,9	2,2	-
2012	2,9	3,2	2,3	3,7	2,5	-
2013	2,6	2,9	2,3	3	2,4	-
2014	2,7	3,1	2,6	3	2,3	-
2015	2,4	2,9	2,9	3,5	2,9	0
2016	2,8	3,1	3	3,6	4,3	0,1
2017	2,8	2,9	3,1	3,7	4,1	0,2

Türk bankacılık sektöründe kredilerin kullanım kalitesine bakıldığında, incelenen 11 yıllık dönemin ortalamasının sektörde %3,19, özel mevduat bankalarında %3,12, yabancı mevduat bankalarında %3,96, özel katılım bankalarında %3,11 olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, ele alınan dönemler itibariyle sorunlu kredileri en az olan banka grubu katılım bankaları olmuştur. Diğer taraftan, krizi takip eden 2009 yılı hariç genel olarak 2007-2009 yılları arasında hem sektör ortalamasında hem de bankalarının ortalamalarında bir yükseliş görülmektedir. Bu yükseliş 2008 küresel finans

krizinin hemen ardından 2009 yılında oldukça artmıştır. Katılım bankalarının 2009 yılı ortalaması ise sektör, özel mevduat ve yabancı mevduat ortalamasının altındadır. Bu durum, katılım bankalarının sorunlu kredilerinin krizin etkilerine rağmen diğer bankalardan düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Oran, 2010-2013 yılları arasında düşüş trendine girmiş, 2014 yılından itibaren nispeten yükselmeye başlamıştır. 2015-2017 yılları arasında katılım bankalarının takipteki kredilerin toplam kredilere oranı sektör ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Nitekim, 2016 ve 2017 yıllarında sektör ortalamaları 2,8 iken katılım bankalarında oran sırasıyla 4,3 ve 4,1 olarak hesaplanmıştır. Kamu katılım bankaları sektörde henüz yeni oldukları için ortalamanın çok altında kalmışlardır.

6.1.2. Toplam Kredilerin Toplam Mevduata Oranı

Aşağıda, Tablo 6.2’de Türkiye’deki kamu katılım ve mevduat, yabancı mevduat, özel mevduat ve katılım bankalarının 2007-2017 yılları arasındaki toplam kredilerin toplam mevduata oranları yer almaktadır. Bu oran, toplanan fonların ve mevduatın kredilere dönüşme nispetini vermektedir.

Tablo 6.2. Toplam Krediler / Toplam Mevduat (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	83,9	57,2	77,8	101,7	98,9	-
2008	87,1	60,9	81,2	106,7	99,8	-
2009	80,5	62,7	78	90	91,6	-
2010	84	73,5	76,8	92,3	93,5	-
2011	93,1	80,6	93,6	97,6	100,8	-
2012	94,3	81,2	100,8	93,1	102,3	-
2013	99,9	89,6	105,5	102,6	102	-
2014	112,7	101,5	110	137,4	102,1	-
2015	116,3	105,5	110,1	129,9	101,6	134,5
2016	105	109,6	107,4	108,7	101,6	97,8
2017	110,1	111,9	108,6	125,4	100,6	104,2

Bilindiği üzere, mevduatlar ve toplanan fonlar bankalar açısından yabancı kaynak niteliğindedir. Bankalar, bu kaynaklarını krediler şeklinde plase edere hem finansal aracılık rollerini yerine getirmekte, hem de gelir sağlamaya çalışmaktadırlar. Türk bankacılık sektöründe kredilerin mevduatlar karşısında kullanım kalitesine baktığımızda 2007 yılında sektör ortalaması %83,9 olurken özel katılım ve yabancı mevduat bankaları sektör ortalamasının üzerinde yer almış, özel mevduat bankaları ise sektör ortalamasının altında değere sahip olmuştur. 2007 ve 2008 yıllarında yabancı mevduat bankaları topladıkları mevduattan daha fazlasını kredi olarak değerlendirmişlerdir. Katılım bankaları 2007-2013 yılları arasında sektör ortalamasının üzerinde bir değere sahipken 2014-2017 yılları arasında kredilerin mevduata oranı sektör ortalamasının altında seyretmiştir. Ayrıca, bu dönemde katılım bankalarının sahip olduğu oranlar diğer bankacılık türleri oranlarının da altındadır. Buna rağmen, katılım bankaları dahil tüm bankacılık türlerinde 2014-2017 yılları arasında toplanan mevduat ve fonlardan daha fazlası kredi olarak kullanılmıştır. İncelenen 11 yıllık dönemin toplam kredilerin toplam mevduata oranı ortalamalarına bakıldığında sektörün %96,9; özel mevduat bankalarının %95,43; yabancı mevduat bankalarının %107,76; özel katılım bankalarında

%99,52 düzeyine olduğu görülmektedir. Mevduatların krediye dönüşünde ilgili dönemin sektör ortalamasının üzerinde bir performans sergilenmiş, özel yabancı bankaların performansının ardından ikinci sırada yer almıştır. Kamu katılım bankaları ilk iki yıl dalgalı seyir izlerken son yıl ortalamaya yaklaşmıştır.

6.1.3. Toplam Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Bu oran, bankalarca sağlanan kredilerin toplam aktifleri içindeki payını göstermektedir. Aşağıda, Tablo 6.3’de Türkiye’deki kamu katılım ve mevduat, yabancı mevduat, özel mevduat, özel katılım bankalarının 2007-2017 yılları arasındaki toplam kredilerin toplam aktiflere oranları yer almaktadır.

Tablo 6.3. Toplam Krediler / Toplam Aktifler (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	57,1	42,3	50,2	59,3	76,9	-
2008	58,1	46,1	53,5	57,4	75,7	-
2009	57	45,3	51,4	57,6	73,8	-
2010	58,3	53,1	48,5	58,2	73,6	-
2011	61,7	56,7	59,8	58,9	71,5	-
2012	62,5	56,6	63,3	60	70,4	-
2013	62,4	59,3	65,6	57,8	67,2	-
2014	66,2	62,9	74,9	61,7	65,4	-
2015	59,9	65,6	67,6	62,9	64,7	38,8
2016	65,6	67,6	68,8	61,9	63,6	66,3
2017	68,6	67,7	69,2	65,5	65,1	75,9

Bankaların temel görevlerinden biri fon talep edenlere krediler sağlamaktır. Dolayısıyla, bu oranın yüksek olması bankanın temel işlevini yerine getirmekte olduğunu göstermektedir. Ancak, toplam aktifler içinde kredilerin payının çok fazla olmasının bankanın riskini artırabileceğini de unutmamak gerekir. Dolayısıyla oranın yorumlanmasında kredilerin ne kadarının sorunlulardan oluştuğunu veren takipteki kredilerin toplam kredilere oranıyla birlikte değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Türk bankacılık sisteminde kredilerin toplam aktifler içindeki değerine bakacak olursak, 2007-2014 yılları arasında her yıl katılım bankalarının ortalaması sektör ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Bir başka deyişle, bankacılık kredi tahsis fonksiyonu bakımından katılım bankaları sektöre göre daha işlevsel görünmektedir. Yalnızca, 2014 ve 2015 yılları için özel mevduat bankalarının oranı katılım bankalarının oranı üzerinde gerçekleşmiştir. 2015 yılı hariç, 2014-2017 döneminde katılım bankalarının her yıl için ortalaması ise, nispeten düşük olsa da sektör ortalamasının altında seyretmektedir. Özel katılım bankalarının değerleri sektör ortalamasıyla arasında yaklaşık 20 puanlık bir fark varken zamanla bu fark kapanmış ve 2017 yılında sektör ortalamasının altına düşerek 65,1 değerine ulaşmıştır.

6.2. Araştırmaya Konu Olan Bankaların Kârlılık Oranları

Kârlılık, bankaların aktiflerden elde ettiği gelirler ile pasiflerine ödenen maliyetler (giderler) arasındaki fark olarak ifade edilebilir. Bir başarı göstergesi olarak kârlılık, bankanın yüksek gelir getiren alanlarda faaliyetlerini sürdürebilme başarısına işaret eden

önemli bir ölçüttür (Atan, 2002: 13-14). Kârlılıkları yeterli düzeyde olan bankalar faaliyetleri sonucunda değer yaratabilmekte ve bu değerlerini kaynaklara eklediklerinde sermaye yeterliliklerini artırma imkanına kavuşmaktadırlar. Böylelikle, yeterli düzeyde kâr elde edebilen bankaların kredilendirilebilir fonlarında artış yapma olanağına sahip olmaları söz konusu olabilecektir. Çalışmada, kârlılık oranı olarak net kârın toplam aktiflere oranı, net kârın özsermayeye oranı ve net kârın mevduatlara oranı kullanılmıştır.

6.2.1. Net Kârın Toplam Aktiflere Oranı

Toplam aktifler, yabancı ve özkaynakların yatırıldığı alanları göstermektedir. Bankaların yatırımlarını ifade eder. Dolayısıyla, bu oran, aktif başına net kâr nispetini ifade etmektedir. Doğal olarak, diğer koşullar sabit kalmak kaydıyla, tüm kârlılık oranlarında olduğu gibi aktif kârlılık oranının da yüksek olması yeğlenen bir durumdur. Aşağıda, Tablo 6.4’de 2007-2017 yılları arasında sektör ortalamaları ve banka grupları itibarıyla net kârın toplam aktiflere oranı verilmektedir.

Tablo 6.4. Net Kâr / Toplam Aktifler (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	2,1	2,7	1,4	2,1	2,3	-
2008	1,7	1,8	1,5	1,4	2,3	-
2009	1,9	2,5	1,5	1,9	1,8	-
2010	1,6	2,3	1,5	1,1	1,7	-
2011	1,3	1,6	1,0	1,1	1,5	-
2012	1,5	1,8	1,5	1,5	1,5	-
2013	1,1	1,6	1,2	0,6	1,3	-
2014	1,2	1,4	1,3	1,0	1,1	-
2015	1,3	1,3	0,9	0,7	0,9	2,8
2016	0,9	1,4	1,1	0,8	0,8	0,4
2017	1,1	1,5	1,0	1,2	0,9	1,1

Türk Bankacılık sektöründe aktif karlılık oranı ortalamasına bakıldığında en fazla kârlılığın %2.1 ile 2007 yılında, en düşük kârlılık oranının %0,9 ile 2016 yılında kaydedildiği görülmektedir. Özel mevduat bankalarında en düşük kârlılık oranı ortalaması %0,9 ile 2015 yılında, en yüksek kârlılık ortalaması %5 ile 2008, 2009 ve 2010 yıllarında izlenmiştir. Yabancı mevduat bankalarında en düşük kârlılık ortalaması %0,6 ile 2013 yılında, en yüksek kârlılık ortalaması %2,1 ile 2007 yılındadır. Katılım bankalarında en düşük kârlılık oranı ortalaması %0,9 ile 2015 ve 2017 yıllarında gerçekleşmiş, en yüksek kârlılık ortalaması %2,3 ile 2007 ve 2008 yıllarında kaydedilmiştir. Katılım bankalarının aktif kârlılık ortalaması gerek sektör ile gerekse diğer banka gruplarıyla karşılaştırıldığında net bir görüntü gözlenmemekte, aşağı ve yukarı yönlü dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Ele alınan 11 yıllık dönemin ortalaması bakımından sektörün aktif kârlılık oranı ortalaması %1,42; özel mevduat bankalarının %1,26; yabancı mevduat bankalarının %1,21 ve özel katılım bankalarının %1,46 olmuştur. Kamu katılım bankalarının dalgalı seyir izlendiği görülmektedir.

6.2.2. Net Kârın Toplam Özsermayeye Oranı

Bu oran, banka sahip ve ortaklarının yatırdıkları sermayenin verimini ölçmekte, birim özkaynak tutarı başına net kâr miktarının oranını vermektedir. Aşağıda Tablo 6.5’de 2007-2017 yılları arasında, özel ve kamu katılım bankaları, özel ve kamu mevduat bankaları ve yabancı mevduat bankalarının ortalamaları sektör ortalamalarıyla birlikte verilmiştir.

Tablo 6.5. Net Kâr / Toplam Özsermaye (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	17,8	26	10,8	14,5	20	-
2008	15,2	22	12,4	8,9	17,5	-
2009	15,9	26,3	10,4	12,1	14,9	-
2010	13,9	22,7	10,9	7,8	14,3	-
2011	12,3	17,6	8,6	8,7	14,6	-
2012	12,7	16,2	11,2	8,9	14,6	-
2013	11,4	16,7	10,4	4,5	14	-
2014	10,7	13,1	10,1	7,4	12,3	-
2015	8,1	13,2	8,2	5,3	11,7	2,1
2016	8,4	14,3	9,9	6,9	8	3
2017	11,6	15,8	9,7	10	11,1	11,8

Yukarıdaki Tablo 6.5’den de görüldüğü gibi bankacılık sektörü özsermaye kârlılık oranları oldukça dalgalı bir seyir izlemektedir. Sektör ortalaması %8 ile %17,8, özel mevduat bankaları ortalaması, %8,2 ile %2,4, yabancı mevduat bankaları ortalaması %6,9 ile %4,5, özel katılım bankaları ortalamasıysa %8 ile %20 arasında değişmektedir. Kriz yılı olan 2008 yılında diğer banka grupları sektör ortalamasının gerisinde kalmışlarsa da sektör ortalaması olan %15,2’yi de geride bırakarak %17,5 ile en fazla özsermaye kârlılığına sahip banka grubu özel katılım bankaları olmuştur. Kriz sonrası iki yıl içinde özel katılım bankaları diğer banka gruplarını geride bırakan bir özsermaye kârlılık oranını yakalayabilmiştir. 2011 yılına kadar sektör ortalamasının değerleri düşüş trendine sahip olurken yabancı mevduat bankalarının değerlerinde aynı trend söz konusu değildir. Özel mevduat bankalarında da zamanla düşüş meydana gelirken özel katılım bankalarında bu düşüş trendi 2016 yılına kadar sürmüştür. Kamu katılım bankaları ilk iki yıl ortalamasının çok altında seyir izlese de son yıl ortalama değerlere sahip olmuştur. Bir başka deyişle, bankacılık sektörü ve ele aldığımız banka grupları itibarıyla özsermaye kârlılık oranlarında ara sıra oynamalar olsa da 2007-2017 yılları arasında bir düşüş trendi olduğu göze çarpmaktadır.

6.2.3. Net Kârın Toplam Mevduata Oranı

Bankacılık sektöründe en temel yabancı kaynak türü olarak mevduatlar ya da katılım bankaları bakımından toplanan fonların verimli değerlendirilip değerlendirilmediğinin güçlü ölçütlerinden biri net kârın toplam mevduatlara oranıdır. Bu oran, birim mevduat ya da toplanan fon başına net kâr miktarını göstermektedir. Oranın dönemler itibarıyla ya da karşılaştırma kriteri açısından artış göstermesi mevduatların daha verimli değerlendirildiğinin, tersi ise mevduat başına kârlılığın azaldığının işaretidir.

Aşağıda, Tablo 6.6’da 2007-2017 yılları arasında özel ve kamu mevduat, yabancı mevduat ve özel ve kamu katılım bankalarının mevduat kârlılık oran ortalamaları sektör ortalamalarıyla birlikte verilmiştir.

Tablo 6.6. Net Kâr / Toplam Mevduat (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	3,2	3,5	2,1	4,4	2,9	-
2008	2,6	2,3	2,4	2,7	3	-
2009	3,1	3,3	2,3	4,7	2,2	-
2010	2,4	3	2,3	2,2	2,1	-
2011	2,1	2,3	1,6	2,4	2,1	-
2012	2,6	2,5	2,4	3,5	2,1	-
2013	1,7	2,3	1,8	1	1,9	-
2014	1,9	2,2	1,8	2,1	1,6	-
2015	1,1	2,1	1,4	1,7	1,4	-0,9
2016	1,4	2,2	1,7	1,6	1,3	0,5
2017	1,8	2,4	1,6	2,2	1,4	1,4

Türk bankacılık sektöründe incelenen dönem itibariyle net kârın mevduatlara oranı ortalaması, arada dalgalanma gösterse de genel olarak azalma eğilimindedir. Nitekim, bu oran ortalaması, 2007 yılında %3,2 iken, 2017 yılında %1,8’e kadar gerilemiştir. Mevduat kârlılığı sektörde en fazla 2007 yılında %3,2, özel mevduat bankalarında 2008 ve 2012 yıllarında %2,4, yabancı mevduat bankalarında 2009 yılında %4,7 ve özel katılım bankalarında 2008 yılında %3 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 10’a bakıldığında, yabancı mevduat bankalarının mevduat kârlılık oranlarının genellikle daha yüksek düzeyde seyrettiği görülmektedir. 2007-2017 yılları arasında 11 yıllık ortalama mevduat kârlılık oranları özel mevduat bankalarında %1,9; yabancı mevduat bankalarında %2,59; özel katılım bankalarında %2 ve nihayet sektör için %2,17 düzeyindedir. Bir başka deyişle, özel mevduat bankalarının ve özel katılım bankalarının 11 yıllık mevduat kârlılık ortalamaları sektörün gerisinde kalmıştır. Kriz yılı olan 2008 yılında özel katılım bankalarının mevduat kârlılık ortalaması %3 ile en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Krizi takip eden 2009 yılında en fazla mevduat kârlılık oranına yabancı mevduat bankaları %4,7 ile ulaşmış, özel katılım bankaları %2,2 ile en düşük performansa sahip olmuşlardır. Krizi takip eden 2010 yılında %2,1 ile en düşük mevduat kârlılık performansını yine özel katılım bankaları göstermiş, ancak tüm banka grupları sektör ortalaması civarında bir performans sergilemişlerdir.

6.3 Araştırmaya Konu Olan Bankaların Etkinlik Oranları Değerlemesi

Etkinlik, genel anlamda bir faaliyet, hareket ya da davranışın, olanaklı olduğu kadar, yöneltilmiş bulunduğu amaca ulaşma derecesidir. Diğer bir deyişle amaca ulaşmada yeterli olup olmadığını gösteren bir ölçüttür. Bu çerçevede, işletmelerin sahip olunan kaynaklar etkin kullanılıp kullanılmadığı da akademik çalışmalarda önemli yer teşkil etmektedir. Finansal etkinlik yaklaşımları finans terminolojisinde finansal analiz çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmada da 4 tane etkinlik oranı belirlenmiş olup sonuçları aşağıda verilmiştir.

6.3.1 Faaliyet Giderlerinin Toplam Aktiflere Oranı

Bankalarının dönemler içerisindeki faaliyetlerinin toplam aktiflere oranı yoluyla bir dönem içerisinde etkinlikleri hakkında bilgi verir. Şimdiki tabloda da 2007-2017 yılları arası faaliyet giderlerinin toplam aktiflere oranı verilmiştir.

Tablo 6.7. Faaliyet Giderleri/ Toplam Aktifler (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	7,8	9,4	7,6	8,5	6	-
2008	7,9	9,1	7,7	8,6	6,2	-
2009	5,6	6	5,3	5,8	5,5	-
2010	4,1	4,5	4	4	3,9	-
2011	4,2	4,6	4,3	4,7	3,5	-
2012	4,5	4,6	4,9	5	3,8	-
2013	3,3	3,4	3,5	3,5	2,9	-
2014	4,1	4,2	4,9	4,2	3,3	-
2015	3,3	4,4	4,7	4	3,4	0,4
2016	3,7	4,5	4,8	4	3,7	1,6
2017	8	5	5,4	5,2	3,8	20,9

Türk bankacılık sisteminde etkinlik oranlarından olan Faaliyet Giderleri/ Toplam Aktifler oranı 2007 yılında bankacılık sektör ortalaması 7,8 iken kamu mevduat bankalarının oranı 9,4 ve Özel mevduat bankalarının oranı 7,6 ile sektör ortalamasına en yakın değere sahiptir. Diğer mevduat bankalarından olan Yabancı Mevduat bankalarının Faaliyet Giderleri/ Toplam Aktifler oranı 8,5 iken Özel katılım bankalarının değere 6 ile diğer banka türleri arasında en düşük değere sahiptir. 2008 yılında sektör ortalaması 7,9 iken Kamu mevduat bankalarının oranı 9,4, Özel ve Yabancı mevduat bankaların oranları 7,6 ve 8,5 iken Özel katılım bankalarının oranı 6,2'dir. 2007 ile 2008 yıllarına bakıldığında değerlerin birbirlerine çok yakın olduğu gözlemlenmiştir. 2009 yılında hem sektör ortalamasının hem de banka değerlerinin gözle görülür bir düşüş olduğu görülmektedir. 2009 yılında sektör ortalaması 5,6 olurken Kamu mevduat bankalarının değeri 6,0 Özel mevduat bankalarının değeri 5,3 olmuştur. Yabancı mevduat bankalarının değeri 5,8 ve Özel katılım bankaları 5,5 değerine sahip olunduğu görülmektedir. 2010 yılına gelindiğinde Kamu mevduat bankalarının oranı 4,5'dir. Özel ve yabancı mevduat bankalarının oranları 4,0'dır. Özel katılım bankaları ise bu banka türleri arasında en düşük oranda kalarak 3,9 olarak hesaplanmıştır. 2011 yılında mevduat bankalarının değerleri 4'ün üzerinde gözlemlenirken Özel katılım bankalarının değeri 3,5 olarak hesaplanmıştır. 2012 yılında sektör ortalaması 4,5 olarak hesaplanırken Kamu mevduat bankalarının Faaliyet Giderleri/ Toplam Aktifler oranı 4,6 olurken Özel mevduat bankalarının değeri 4,9 olmaktadır. Özel katılım bankalarının değeri 5,0 ile en yüksek orana sahipken Özel Katılım bankaları 3,8 ile en düşük orana sahiptir. 2013 yılında değerler en az 1 puan düşerken sektör ortalaması 3,3 Kamu mevduat bankaları 3,4 Özel mevduat bankaları ile Yabancı mevduat bankalarının oranı 3,5 değerlerine sahiptir. Özel katılım bankalarının oranı 2,9 olarak hesaplanmıştır. 2014 yılına gelindiğinde sektör ortalaması 4,1 olarak hesaplanmaktadır. Kamu mevduat bankalarının ortalaması ile Yabancı mevduat bankalarının değeri 4,2 hesaplanmıştır. Özel mevduat bankaları ve Özel katılım

bankalarının değeri 4,9 ve 3,3 olarak gözlemlenmiştir. 2015 yılında Kamu katılım bankaları ile sektörde değişiklikler meydana gelmiştir. Sektör ortalaması 4,1 olması gerekirken 3,3'e düşmüştür. Burada etkili olan Kamu katılım bankalarının 0,4 ortalamaya sahip olmasıdır. Kamu Mevduat bankalarının değeri 4,4 olurken Özel Mevduat bankalarının oranı 4,7 olmaktadır. Yabancı mevduat bankalarının oranı 4 iken Özel katılım bankalarının oranı 3,4 olmaktadır. 2016 yılında tüm mevduat bankaları sektör ortalamasının üzerinde değerlere sahip olurken Özel katılım bankasının değeri sektör ortalaması ile aynı olup 3,7'dir. Kamu Katılım bankalarının oranı ise 1,6 olarak hesaplanmaktadır. 2017 yılında Kamu katılım bankaları hariç diğer bankalar sektör ortalamasının altında değerlere sahip olurken Kamu Katılım bankalarının oranı 20,9 ile sektör ortalamasının çok üzerinde değere sahiptir.

6.3.2 Faaliyet Gelirlerinin Toplam Aktiflere Oranı

Bankalarının dönemler içerisindeki faaliyet gelirlerinin toplam aktiflere oranı yoluyla bir dönem içerisinde etkinlikleri hakkında bilgi verir. Şimdiki tabloda da 2007-2017 yılları arası faaliyet giderlerinin toplam aktiflere oranı verilmiştir.

Tablo 6.8. Faaliyet Gelirleri/ Toplam Aktifler (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	14	14,8	13,3	15,8	12,3	-
2008	13,9	13,8	13,5	15,2	13,4	-
2009	12,4	11,7	11,6	13,8	12,5	-
2010	9,3	9,2	9,1	9,8	9,3	-
2011	8,8	8,8	8,7	9,4	8,5	-
2012	9,8	9,6	10,3	10,8	8,8	-
2013	7,6	7,6	8,1	7,5	7,2	-
2014	8,5	8,1	10	8,7	7,2	-
2015	7,7	8,1	9	7,9	7,4	6,1
2016	7,6	8,4	9,2	8,1	7,9	4,5
2017	8,5	8,6	9,5	9,4	8	7

Türk bankacılık sisteminde etkinlik oranlarından olan Faaliyet Gelirleri/ Toplam Aktifler oranı 2007 yılında bankacılık sektör ortalaması 14 8 iken kamu mevduat bankalarının oranı 14,8 ile sektör ortalamasına çok yakındır. Özel mevduat bankaları sektör ortalamasının altında 13,3 değerini alırken yabancı mevduat bankalarının ortalaması 15,8'dir. Özel katılım bankalarının ortalaması ise bankacılık türleri arasında en düşük değeri alarak 12,3 değerindedir. 2008 yılında sektör ortalaması 13,9 iken Kamu mevduat bankalarının oranı 13,8 ile sektör ortalamasıyla aynı diyebilece kadar yakındır. Özel ve Yabancı mevduat bankaların oranları 13,5 ve 15,2 iken Özel katılım bankalarının oranı 13,4'dür. Sektör ortalaması 12,4 seviyesindeyken kamu mevduat bankaları ve özel mevduat bankaları sırasıyla 11,7 ve 11,6 değerlerine sahiptir. Yabancı mevduat bankalarının ortalaması sektör ortalamasının üzerinde 13,8 iken özel katılım bankalarının ortalaması sektör ortalamasıyla aynı seviyede diyebileceğimiz kadar yakın olup 12,5'dur. 2010 yılında hem sektör ortalamasının hem de banka değerlerinde bir düşüş olduğu görülmektedir. Sektör ortalaması yaklaşık 3 puan düşerek 9,3 olurken bankaların

ortalamaları da düşmüştür. Kamu mevduat bankaları 9,2, özel mevduat bankaları ile yabancı mevduat bankalarının ortalamaları sırasıyla 9,1 ve 9,8'dir. Özel katılım bankalarının değeri ise sektör ortalamasıyla aynı olup 9,3'dür. 2011 yılında 2010'daki düşüş devam ederek sektör ortalaması 8,8 olurken kamu mevduat bankalarının değeri sektör ortalamasıyla aynı olurken özel mevduat bankalarının değeri 8,7 olmuştur. Yabancı mevduat bankaları 9,4 olurken özel katılım bankalarının değeri 8,5 olmuştur. 2012 yılında banka değerlerinde yükselme olmaktadır fakat 2013 yılında tekrar düşüş olmuştur. 2013 yılında sektör ortalaması 7,6 olurken kamu mevduat bankaları sektör ortalamasıyla aynı değere sahiptir. Özel mevduat bankaları 8,1 değeriyle 2013 yılına ait en yüksek değere sahiptir. Yabancı mevduat bankaları ile özel katılım bankalarının değerleri 7,5 ve 7,2'dir. 2014 yılında hem sektör ortalamasında hem de banka değerlerinde yükselme olmuştur. Sektör ortalaması 8,5'e yükselirken mevduat bankaları sırasıyla 8,1-10 ve 8,7 değerlerine yükselmiştir. Özel katılım bankaları 2013 yılındaki değeriyle aynı olup 7,2'de kalmıştır. 2015 yılında kamu katılım bankaları ile sektörde değişiklikler meydana gelmiştir. Sektör ortalaması 8,1 olması gerekirken 7,7'ye düşmüştür. Burada etkili olan kamu katılım bankalarının 6,1 ortalamaya sahip olmasıdır. Kamu mevduat bankalarının değeri 8,1 iken özel mevduat bankalarının değeri 9'dur. Yabancı mevduat bankalarının değeri 7,9 değerine sahiptir. Özel katılım bankaları ise 7,4 olurken kamu katılım bankalarının değeri 6,1'dir. 2016 yılında kamu katılım bankaları hariç diğer banka türlerinin değerleri sektör ortalamasının üstündedir. 2017 yılında kamu mevduat bankalarının değeri 8,6 iken özel mevduat bankalarının değeri 9,5'dur. Yabancı mevduat bankalarının değeri 9,4 değerine sahiptir. Özel katılım bankaları ise 8,0 olurken kamu katılım bankalarının değeri 7,0'dır. Genel olarak bakıldığında kamu mevduat bankaları ve özel mevduat bankaları sektör ortalamasına yakın değerler alırken yabancı mevduat bankaları sektör ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir. Özel katılım ve kamu katılım bankaları ise sektör ortalamasının altında değere sahip olunduğu görülmektedir.

6.3.3 Faiz Gelirlerinin Toplam Aktiflere Oranı

Bankalarının dönemler içerisindeki faiz gelirlerinin toplam aktiflere oranı yoluyla bir dönem içerisinde etkinlikleri hakkında bilgi verir. Şimdiki tabloda da 2007-2017 yılları arası faaliyet giderlerinin toplam aktiflere oranı verilmiştir.

Tablo 6.9. Faiz Gelirleri/ Toplam Aktifler (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	12	13,5	11,7	12,1	10,8	-
2008	12	12,7	11,9	12,7	11	-
2009	10,5	10,8	9,9	11	10,3	-
2010	7,9	8,2	7,6	8,1	7,8	-
2011	7,5	7,9	7,3	7,8	7,1	-
2012	8,5	8,5	8,8	9,4	7,6	-
2013	6,5	6,7	6,8	6,4	6,1	-
2014	7,3	7,2	8,5	7,4	6,3	-
2015	6,2	7,3	7,9	6,9	6,6	2,5
2016	6,6	7,5	8	7	6,9	3,9
2017	7,5	7,8	8,4	8,3	7,1	6

Türk bankacılık sisteminde etkinlik oranlarından olan Faiz Gelirleri/ Toplam Aktifler oranı 2007 ve 2008 yılında bankacılık sektör ortalaması 12 iken kamu mevduat bankalarının oranı 13,5 ve 12,7'dir. Özel mevduat bankaları sektör ortalamasının altında 11,7 ve 11,9 değerini alırken yabancı mevduat bankalarının değeri 12,1 ve 12,7'dir. Özel katılım bankalarının ortalaması ise bankacılık türleri arasında en düşük değeri alarak 10,8 ve 11,0 değerindedir. 2009 yılında sektör ortalaması 10,5 olurken kamu mevduat bankalarının değeri 10,8'dir. Özel ve yabancı mevduat bankalarının değerleri 9,9 ve 11,0 olurken özel katılım bankaları 10,3 değerine sahiptir. 2010 yılında hem sektör ortalamasının hem de banka değerlerinde bir düşüş olduğu görülmektedir. Bütün değerler 2,5 puan ve üzerinde düşüş yaşamıştır. Bu düşüş 2011 yılında da devam etmekte olup sektör ortalaması 7,5 olurken kamu mevduat bankaları 7,9'dur. Özel ve yabancı mevduat bankalarının değerleri 7,3 ve 7,8'dir. Özel katılım bankalarının değerleri 7,1 ile diğer banka türleri arasında en düşük değere sahiptir. 2012 yılında sektör ortalaması 8,5'a çıkarken kamu mevduat bankalarının değeri da sektör ortalamasıyla aynıdır. Özel mevduat bankalarının değeri 8,8'e yükselirken yabancı mevduat bankalarının değeri 9,4'e yükselmiştir. Özel katılım bankalarının değeri 7,6 çıkmasına rağmen banka türleri içerisinde en düşük değere sahiptir. 2013 yılında sektör ortalaması 6,5'e düşerken kamu mevduat bankalarının değeri 6,7'dir. Özel ve yabancı mevduat bankalarının değerleri sırasıyla 6,8 ve 6,4'dür. Özel katılım bankalarında bu oran 6,1 olarak kalmıştır. 2014 yılında sektör ortalaması 7,3'e yükselirken kamu mevduat bankalarının değeri 7,2'dir. Özel ve yabancı mevduat bankalarının değerleri sırasıyla 8,5 ve 7,4'dür. Özel katılım bankalarında bu oran 6,3 olarak hesaplanmıştır. 2015 yılında kamu katılım bankaları ile sektörde değişiklikler meydana gelmiştir. Sektör ortalaması 7,1 olması gerekirken 6,2'ya düşmüştür. Burada etkili olan kamu katılım bankalarının 2,5 ortalamaya sahip olmasıdır. 2015-2017 arası yıllara bakıldığında kamu katılım bankalarının değerleri diğer bankaların ve sektör ortalamasının çok altında kalmıştır. 2017 yılında kamu katılım bankasının değeri sektör ortalamasına yaklaşmıştır fakat sektör ortalaması 7,5 iken kamu katılım bankalarının değeri 6'da kalmıştır. Genel olarak bakıldığında kamu mevduat bankalarının değerleri sektör ortalamasının üstünde olmasına rağmen aralarında çok fazla fark yoktur. Özel mevduat bankaları genel olarak sektör ortalamasının değerlerine yakındır. Yabancı mevduat bankaları sektör ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir. Kamu ve özel katılım bankaları sektör ortalamalarının altında değere sahip olmuşlardır.

6.3.4 Net Faiz Gelirlerinin Toplam Aktiflere Oranı

Bankalarının dönemler içerisindeki net faiz gelirlerinin toplam aktiflere oranı yoluyla bir dönem içerisinde etkinlikleri hakkında bilgi verir. Şimdiki tabloda da 2007-2017 yılları arası faaliyet giderlerinin toplam aktiflere oranı verilmiştir.

Tablo 6.10. Net Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	4,5	4,2	4,7	4,1	5,1	-
2008	4,8	3,9	4,9	5,2	5,3	-
2009	5,2	4,9	5	5,9	5,2	-
2010	4	3,8	3,9	4,3	4	-
2011	3,6	3,4	3,3	3,9	3,8	-
2012	4,3	4	4,1	5,3	4	-
2013	3,5	3,5	3,4	3,7	3,4	-
2014	3,5	3,2	4	3,8	3,2	-
2015	3,1	3,1	3,6	3,5	3,3	2,1
2016	3,2	3,3	3,9	3,3	3,4	2,3
2017	3,5	3,2	4	4,2	3,6	2,5

Türk bankacılık sisteminde etkinlik oranlarından olan Net Faiz Gelirleri/ Toplam Aktifler oranı 2007 sektör ortalaması 4,5 iken kamu mevduat bankalarının oranı 4,2'dir. Özel ve yabancı mevduat bankalarının oranı sırasıyla 4,7 ve 4,1 olarak ortaya çıkmıştır. Özel katılım bankalarının değeri tüm banka grupları ve ortalamadan yüksek çıkarak 5,1 olmuştur. 2008 sektör ortalaması 4,8'e yükselmiştir. Kamu mevduat bankalarının oranı 3,9'a düşerken özel mevduat bankaları ve yabancı mevduat bankalarının değerleri yükselerek 4,9 ve 5,2 olmuştur. Özel katılım bankalarının değeri 0,2 yükselişle 5,3 olmuştur. 2009 senesinde sektör ortalaması 5,2'ye yükselirken kamu mevduat bankaları 4,9'a yükselmektedir. Özel ve yabancı mevduat bankalarının değerleri sırasıyla 5 ve 5,9 olmuştur. Özel katılım bankaları ise 0,1 değer azalarak 5,2 oranında kalmıştır. 2010'dan sonra 2013 yılına kadar hem sektör ortalamalarında hem de banka değerlerinde bir düşüş gözlemlenmiştir. 2013 yılında sektör ortalaması 3,5 olurken kamu mevduat bankası ile aynı değere sahiptir. Özel mevduat bankası ve özel katılım bankasının değerleri 3,4 olurken yabancı mevduat bankasının değeri 3,7 olmuştur. 2014 yılında sektör ortalaması aynı şekilde 3,5 değerini korurken kamu mevduat bankaları ile özel katılım bankalarının değerleri 3,2 olurken özel mevduat bankaları 4,0 değerine sahiptir. Yabancı mevduat bankalarının değeri 3,8 değerine sahiptir. 2015 yılında kamu katılım bankaları ile sektörde değişiklikler meydana gelmiştir. Sektör ortalaması 3,3 olması gerekirken 3,1'e düşmüştür. Kamu mevduat bankaları sektör ortalamasıyla aynı değere sahipken özel mevduat bankaları 3,6 ve yabancı mevduat bankaları 3,5 değerine sahiptir. Katılım bankalarının değerleri ise özel katılım bankaları 3,3 kamu katılım bankaları 2,1'dir. 2016 yılında sektör ortalaması 3,2'dir. Kamu ve yabancı mevduat bankalarının değeri 0,1 fazla ile 3,3'dür. Özel mevduat bankaları 3,9 iken katılım bankalarının değerleri sırasıyla 3,4 ve 2,3'dür. 2017 yılına gelindiğinde yabancı mevduat bankaları hariç diğer bankalar aynı seviyelerini korurken yabancı mevduat bankaları 2016'da 3,3 olan oranı 2017'de 4,2'ye yükseltmiştir. Genel olarak bakıldığında kamu mevduat bankaları sektör ortalamasının altında seyrederken özel mevduat bankaları ve özel katılım bankalarının değerleri yıldan yıla değişkenlik göstermektedir. Yabancı mevduat bankalarına bakıldığında sektör ortalamasının üzerinde yer aldığı gözlemlenmiştir. Özel katılım bankalarının değerlerine bakıldığında 3 yılda da hem sektör ortalamasında hem de diğer bankalardan daha düşük değerlere sahip olduğu gözlemlenmiştir.

6.4. Araştırmaya Konu Bankaların Likidite Oranları

Likidite, bir finansal varlığın nakde çevrilme hızına denir. Likidite oranları ise bir kurumun kısa vadeli borçlarını ödeyebilme gücünü gösteren oranlardır. Likidite riski, bankaların faaliyetlerini sürdürebilmesi için sorumluluklarındaki azalmayı veya aktiflerindeki artışları karşılayacak şekilde kaynakların bulundurulmamasından dolayı oluşan risklerdir. Likidite riski genelde yatırımcıların fonlarını likidite etme isteğinden doğar. (<https://businessht.bloomberght.com/piyasalar/haber/1539855-likidite-riski-nedir-00,22>). Likidite oranlarının düşük çıkması bankalarının likidite düzeylerinin azaldığına, likidite riskininse arttığına işaret etmektedir (Doğan, 2013: 180). Likidite oranlarının yüksek olması, bankaların kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirme gücünün de göstergesi niteliğindedir. Katılım bankaları açısından likidite yönetimi diğer bankalardan farklılık arzeder. Çünkü, katılım bankaları topladıkları fonlara diğer bankaların aksine sabit bir getiri sağlamazlar. Getiri garantisi bulunmaması, bu bankaların müşterilerinin mevduat çekme taleplerini yerine getirmede daha özenli davranmalarına neden olmaktadır. Çalışmada, likidite oranları olarak, Nakdin toplam aktiflere oranı, nakdin toplam mevduata oranı ve mevduatların toplam aktiflere oranı kullanılmıştır.

6.4.1. Nakdin Toplam Aktiflere Oranı

Bu oran, bankaların toplam aktifleri içerisinde likidite düzeyi en yüksek varlıkları olan nakit varlıklarının payını göstermektedir. Aşağıda, Tablo 6.11’te Türkiye’deki yabancı mevduat, özel katılım ve mevduat, kamu mevduat ve katılım bankalarının 2007-2017 yılları arasındaki nakitlerinin toplam aktiflerine oranları yer almaktadır.

Tablo 6.11. Nakit / Toplam Aktifler (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	7,7	7,1	8	6,6	9,1	-
2008	7,7	6,3	9,5	6,6	8,4	-
2009	7	5,9	7,5	5,6	9,1	-
2010	7,5	6,4	6,6	5,5	11,5	-
2011	9,5	8,2	9	7,7	13,4	-
2012	11,8	12	9,6	9,8	15,8	-
2013	12,5	13,6	11,5	10,1	15	-
2014	13,5	13	13,2	11,7	16,1	-
2015	11,6	12	12,6	13,5	16,1	3,8
2016	13,2	11,7	12,1	13,5	15,6	13,4
2017	13,4	10,8	11,9	15	15,6	14

Nakit varlıklar bankalardaki toplam varlıkların likidite düzeyi en yüksek olanlarıdır. Türk bankacılık sektöründe nakit/ toplam aktifler oranlarında yabancı mevduat bankaları 2007-2014 döneminde her yıl sektör ortalamasının altında seyir izlemiştir. 2015-2017 yılları arasındaysa sektör ortalamasının üzerinde bir düzey söz konusudur. Ele alınan dönemde özel mevduat bankalarının nakit/toplam aktifler oranında dalgalı bir seyir söz konusudur. Oysa katılım bankaları 2007-2017 yıllarını kapsayan tüm dönemler boyunca sektör ortalamasının üzerinde bir değere sahiptir. Bu durum, katılım bankalarının kısa vadeli borç ödeme yükümlülüğünün sektördeki bankalara nazaran daha

güçlü olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, beklenen bir durumdur. Zira, katılım bankaları topladıkları fonlara sabit bir getiri öngörmedikleri için likidite düzeylerini daha üst seviyelerde tutmak durumundadırlar. Daha yakından bakıldığında, özel katılım bankalarının kriz yılı hariç 2012 yılına kadar nakit/toplam aktifler oranının yükseliş gösterdiği görülmektedir. 2008 yılında düşüş olsa da sektör ortalamasının üzerinde değere sahiptir. Özel mevduat bankalarının 2014 yılından itibaren oranlarında bir düşüş meydana gelirken yabancı mevduat bankalarında yükselme görülmektedir. Özel katılım bankalarının 2014 ve 2015 yıllarındaki oranları aynı olurken 2016 ve 2017 yıllarında nispeten düşüş yaşanmıştır. Yine de, bu yıllar için hesaplanan oranlar tüm banka türleri ve sektör ortalamasının üzerindedir. Kamu katılım bankaları son iki yılda sektör ortalamasına yakın değerlere sahip olduğu görülmektedir.

6.4.2. Nakdin Toplam Mevduatlara Oranı

Bu oran, nakit değerlerin toplam mevduatlar içindeki nispetini göstermektedir. Aşağıda, Tablo 6.12’te Türkiye’deki kamu katılım ve kamu mevduat, yabancı mevduat, özel mevduat ve özel katılım bankalarının 2007-2017 yılları arasındaki nakitlerinin toplam mevduatlarına oranları yer almaktadır.

Tablo 6.12. Nakit / Toplam Mevduatlar (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	11,7	9,3	12,7	13,1	11,7	-
2008	12	8,1	14,5	14,5	11,2	-
2009	10,2	7,9	11,2	10,5	11,3	-
2010	10,9	8,7	10,2	10,2	14,7	-
2011	15,1	11,7	14,3	15,4	19,2	-
2012	18,3	17,1	15,4	17,6	23,3	-
2013	24,6	20,6	18,7	36,5	22,9	-
2014	26,2	21	19,4	39,4	25,1	-
2015	22,2	19,4	20,5	33,1	25	13,2
2016	21,6	19	18,9	25,8	24,8	19,7
2017	22,1	17,9	18,7	31	24,3	19

Bu oran, toplanan fonların ya da mevduatın talep edilmesi halinde karşılanmasında likidite derecesi en yüksek olan aktiflerin yüzdesini vermektedir. Türkiye’de 2007-2017 yılları arasında nakit/ mevduatlar oranındaki değişime bakılacak olursa minimal düşüşleri göz ardı etmek kaydıyla sektörün tümünde oranın yıllar itibariyle yükselmekte olduğu görülmektedir. 2007 yılında %11,7 olan sektör ortalaması 2017 yılında %10’luk bir artışla %22,1 olmuştur. Buna mukabil aynı dönemde özel mevduat bankalarında oranın artışı %6, yabancı mevduat bankalarında %18 ve nihayet katılım bankalarında %12’den fazladır. İlgili dönemde, yabancı mevduat bankaları hariç, özel mevduat bankalarının ve sektör ortalamasının üzerinde bir artış yaşanmıştır. Yabancı mevduat bankalarındaki farklı artış, 2013-2015 yılları arasındaki büyük yükselişten kaynaklanmaktadır. Kriz sonrası yılı olan 2009 yılında sektör ortalamaları dahil tüm banka türlerinde nakdin toplam mevduata oranı 2008 yılına göre düşerken özel katılım bankalarında minimal düzeyde de olsa nispeten yükselmiş olduğu göze çarpmaktadır. Yine dikkat çekici olan noktalardan biri tüm yıllar boyunca özel katılım

bankalarının nakdin toplam mevduata oranı rakamlarının özel mevduat bankalarının üzerinde seyrettiğidir.

6.4.3. Toplam Mevduatın Toplam Aktiflere Oranı

Bu oran, bankaların en önemli yabancı kaynaklarından olan mevduatlarla (katılım bankalarında toplanan fonlarla), varlıkları arasında ilişki kurmaktadır. Oranın artış göstermesi ya da karşılaştırma kriterine göre yüksek olması bankanın toplam varlıkları içinde mevduat sahiplerinin haklarının arttığının göstergesidir. Aşağıda, Tablo 6.13’de Türkiye’deki yabancı mevduat, özel mevduat ve katılım bankalarının 2007-2017 yılları arasındaki mevduat toplamalarının toplam aktiflerine oranları yer almaktadır.

Tablo 6.13. Toplam Mevduat / Toplam Aktifler (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	67,8	76,3	63,4	53,7	77,9	-
2008	67,8	76,7	65,2	53,3	76,1	-
2009	69,2	73,4	65,1	57,7	80,6	-
2010	69,1	74,2	65,7	58,1	78,7	-
2011	65,6	70,4	63,6	57,2	71,2	-
2012	65,3	70,3	62,8	59,3	69	-
2013	62,1	66,8	62,1	53,5	66,2	-
2014	62,9	62,2	68,3	56,5	64,7	-
2015	54,3	62,2	61,5	54,8	64,3	28,8
2016	63	61,8	64,4	57,6	63,5	67,8
2017	63,8	60,6	64,2	55,9	65,3	73,1

Türk bankacılık sektöründe mevduatlar / toplam aktifler oranı sektör ortalaması, bir başka deyişle aktifler üzerinde mevduat sahiplerinin payı 2015 yılındaki %54,3’lük oran haricinde %62 ile %69 arasında değişiklik göstermektedir. Özel mevduat bankalarında oranın dağılımı %62 ile %68 arasında, yabancı mevduat bankalarında %53 ile %59 arasında seyretmekte, katılım bankalarında %63 ile %80 arasında farklılaşmaktadır. Bu nedenle, mevduatların toplam aktiflere oranı için katılım bankalarında fon sahiplerinin aktifler üzerindeki hakkının analizin yapıldığı 2007-2017 yılları arasında daha fazla dalgalanma gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Buna karşın, katılım bankalarında toplam mevduatın aktiflere oranı ortalaması bütün yıllar itibarıyla sektör ortalamasının üzerinde bir seyir izlemiştir. Oysa, diğer banka türleri ele alınan yıllarda neredeyse tamamen sektör ortalamasının altında bir oran ortalamasına sahiptirler. Kriz sonrası 2009 ve 2010 yıllarında katılım bankaları sırasıyla %80,6 ve %78,2 ortalamayla gerek sektör ortalamasının, gerekse diğer banka türlerinin çok üzerinde bir orana sahip olduğu görülmektedir. Kamu katılım bankalarının değerlerinin sektör ortalamasının üzerinde olduğu saptanmıştır.

6.5. Araştırmaya Konu Olan Bankaların Risk Değerleme Oranları

Risk, beklentiler dahilinde olmayan ve sonucunda olumlu ya da olumsuz reaksiyona yol açan olaydır. Finansal risk ise, bir yatırımın ya da bir teşebbüsün sonucunun ne yönde olacağını ekonomik yükümlülüklerin yerine getirip getirilemeyeceğini ifade eder. Çalışmada kullanılan risk değerlendirme oranları toplam aktiflerin özsermayeye oranı, özsermayenin toplam mevduatlara oranı ve toplam borçların özsermayeye oranı şeklinde belirlenmiştir. Bu oranlar sermaye yeterliliği açısından da fikir vermektedir.

6.5.1. Toplam Aktiflerin Özsermayeye Oranı

Oran, bankanın toplam aktiflerinin özsermayesinin kaç katı olduğunu göstermektedir. Oran yüzde olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla 100'den büyük olması aktiflerin finansmanında borca yer verildiğini göstermektedir. Oranın 100'den büyük olması ve dönemler itibarıyla ya da karşılaştırma kriterine göre artış göstermesi toplam aktiflerin finansmanında borcun payının arttığını göstergesi niteliğinde olduğu için diğer koşullar sabit kaldığında bankanın riskinin de arttığını ifade etmektedir. Aşağıda Tablo 6.14'de 2007-2017 yılları arasında banka grupları ve sektör ortalamaları itibarıyla oranın aldığı değerlere yer verilmiştir.

Tablo 6.14. Toplam Aktifler/ Özsermayeye (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	871,5	950,2	898,4	756,8	880,9	-
2008	884,6	1176,7	835,1	759,6	767	-
2009	821,1	1044,5	760	651,3	828,9	-
2010	835,6	989	781,2	728,8	843,4	-
2011	933,6	1077,7	857,4	827,3	972	-
2012	852	901,6	756,1	762,7	987,9	-
2013	990,7	1064,3	905	903,4	1090,2	-
2014	973	959,5	872,4	902,2	1157,9	-
2015	887,2	1005,8	902,8	1050,4	1263,4	214
2016	939,9	1040,8	928,3	1014,2	928,7	787,5
2017	1063,8	1096,8	966,1	927	1222,2	1107,3

İncelenen dönem itibarıyla sektör ortalamalarına bakıldığında en düşük düzeyin %821 ile 2009 yılında gerçekleştiği, en yüksek oranınsa %1063 ile 2017 yılında olduğu görülmektedir. Gerek sektör ortalamalarında gerekse banka grupları itibarıyla toplam aktiflerin özsermayeye oranı dalgalı bir seyir izlemektedir. Kriz yılı olan 2008 yılında en düşük oran %759 ile yabancı mevduat bankalarında görülmüştür. Bunu, yakın bir oranla %767 ile özel katılım bankaları takip etmektedir. Bir başka deyişle, kriz yılında risk değerlemesi bakımından bu iki banka türü özel mevduat bankalarına ve sektör ortalamasına göre daha iyi durumdadırlar. Krizi takip eden 2009 yılında özel mevduat bankaları toplam aktiflerin özsermayeye oranında iyileşme göstermiş, oran %760 düzeyine gerilemiştir. Ancak, bu yılda da en düşük orana sahip banka grubu %65 ile yabancı mevduat bankaları olmuştur. Özel katılım bankaları 2009 yılında gerek sektör

ortalamasına göre, gerekse banka grupları itibarıyla en yüksek orana sahiptir. Sektörün 11 yıllık ortalamalarına bakıldığında %913,9; özel mevduat bankalarının %860,25; yabancı mevduat bankalarının %843,9; özel katılım bankalarının ki ise %994,7'dir. Bu ortalamalar, 11 yıllık dönem içinde yabancı mevduat bankalarının toplam aktiflerinin özsermayeye oranında diğer bankalara ve sektöre göre daha iyi durumda olduğunu göstermektedir. Kamu katılım bankalarının yıllar içerisinde sektör ortalamasına sahip değerler aldığı görülmektedir.

6.5.2. Özsermayenin Toplam Mevduatlara Oranı

Özsermaye, banka sahip ve ortaklarının banka tüzel kişiliğine yatırdığı fonları, mevduatlar ise, bankaların mudilerinden temin ettikleri yabancı kaynak niteliğindeki fonları ifade etmektedir. Dolayısıyla, bu oran arttıkça ya da karşılaştırma kriterine göre düzeyi yüksek çıktığında yabancıların sağladıkları fonların güven marjı da yükselmektedir. Bir başka deyişle, mudilerden toplanan birim fonlara karşılık özsermaye miktarı artmaktadır. Aşağıda, Tablo 6.15'de 2007-2017 döneminde sektör ve incelenen banka grupları itibarıyla özsermayenin toplam mevduata oranı verilmiştir.

Tablo 6.15. Özsermaye / Toplam Mevduat (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	22,1	14,2	19,1	40,4	14,8	-
2008	24,5	11,5	19,7	49,6	17,2	-
2009	21,9	13,3	21	38,5	15,1	-
2010	19,4	14	20,2	28,3	15,3	-
2011	18,9	13,3	19,2	28,6	14,6	-
2012	20,5	15,8	22,1	29,1	15	-
2013	16,5	14,1	18,7	19,4	14	-
2014	22	16,8	18,3	39,5	13,6	-
2015	24,9	16	18,4	24,9	12,5	52,8
2016	17,3	15,6	17	20	13,1	21,2
2017	16	15,2	16,8	22,5	13,2	12,4

Tablo 6.11'e göre, Türk bankacılık sektöründe öz sermaye / mevduatlar oranına bakıldığında, en büyük değer %24,9 ile 2015 yılında olduğu görülmektedir. Tüm banka grupları ve sektör ortalamaları içerisinde en büyük değer, kriz yılı olan 2008 yılında yabancı mevduat bankalarında %49,6 ile kaydedilmiştir. Özel katılım bankalarının değerlerinin genel olarak tüm bankalardan ve sektör ortalamasından düşük düzeyde seyrettiği anlaşılmaktadır. Bu durum, katılım bankalarına özsermaye enjekte edilmesi gereğine işaret ediyor olabilir. Katılım bankacılığı sektörüne kamu nitelikli bankaların girişini bu yönden de yorumlamak mümkündür.

6.5.3. Toplam Borçların Özsermayeye Oranı

Bankaların toplam borçları, mevduatlar dahil kullanmış oldukları bütün yabancı kaynaklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu oranın dönemler itibarıyla ya da karşılaştırma kriteri bakımından düşüş göstermesi risk değerlemesi bakımından arzu

edilen bir durumdur. Aşağıda, Tablo 6.16'da 2007-2017 yılları arası sektör ve banka grupları itibariyle gösterilmiştir.

Tablo 6.16. Toplam Borçlar / Özsermaye (%)

Yıllar	Sektör Ortalamaları	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	Yabancı Mevduat Bankaları	Özel Katılım Bankaları	Kamu Katılım Bankaları
2007	737,9	850,2	743,2	577,5	780,8	-
2008	766,9	1076,7	735,1	589	667	-
2009	707,7	944,5	660	497,4	728,9	-
2010	721,6	889	681,2	576,1	740,1	-
2011	815,4	977,7	757,4	654,5	872	-
2012	728,6	801,6	655,2	569,8	887,9	-
2013	863	964,3	805	692,6	990,2	-
2014	879,1	892,8	822,1	743,6	1057,9	-
2015	984,8	939,1	802,8	877	1164,3	1140,8
2016	826	940,8	828,3	814,9	858,7	687,5
2017	949,5	996,8	866,1	755,3	1122,2	1007,3

Tablo 6.12 incelendiğinde, en düşük sektör ortalamasının %707 ile 2009 yılında olduğu görülmektedir. Bütün yıllar ve banka grupları dikkate alındığında en düşük oran, yine 2009 yılında yabancı mevduat bankalarında %497 ile gerçekleşmiştir. Özel katılım bankalarının toplam borçlarının özsermayeye nispetindeki yükseklik dikkat çekmektedir. Kriz yılı olan 2008 yılı hariç bütün dönemlerde özel katılım bankalarının toplam borçlarının özsermayeye oranı sektör ortalamalarından yüksek çıkmıştır. Yine özel katılım bankaları kriz yılı hariç tüm yıllarda diğer banka gruplarından daha yüksek oranlara sahiptir. Bu durum, özel katılım bankalarında özsermayenin toplam borçları karşılama düzeyinin ele alınan yıllar ve banka grupları itibariyle daha riskli durumda olduklarını göstermektedir. Özsermayenin toplam mevduatlara oranında belirtildiği üzere, bu oranlar da özel sermayeli katılım bankalarına özkaynak enjekte edilmesi gereğine işaret etmektedir şeklinde yorumlanabilir. Kamu katılım bankalarının sektöre yeni girdiği ve dalgalı değerlere sahip olduğu saptanmıştır.

7. SONUÇ ve TARTIŞMA

Dünyada 1960’larda ortaya çıkan ve sonrasında giderek büyüyen, fon toplama ve kullandırma işlemlerinin Kur’an ve Sünnet kurallarına göre gerçekleştiği, faizli işlemlerin söz konusu olmadığı, kâr zarar ve riskin paylaşımı esaslarına dayalı İslami bankacılık, bankacılık mevzuatı çerçevesinde Türkiye’de katılım bankacılığı olarak adlandırılmıştır (Ergeç, vd., 2014: 61). Katılım bankacılığı uygulamalarının ortaya çıkması ve gelişmesinde petrol üreticisi Müslüman ülkelerin petrodolar gelirlerinin faizsiz alternatiflerle değerlendirilmesi isteği önemli rol oynamıştır (Aras ve Öztürk, 2011: 168). Bugünkü anlamda ilk faizsiz bankanın Mısır’da, ilk yatırım kuruluşuna Malezya’da faaliyet başladığı belirtilmekte, günümüzdeyse içerisinde “Müslüman olmayan ülkeler”in de yer aldığı 58’den fazla ülkede 411’i İslami banka olmak üzere 993 faizsiz finans kuruluşu bulunmaktadır (TKBB, 2015: 12).

Türkiye’de katılım bankaları, 1983 yılında özel finans kuruluşları adı altında faaliyetlerine başlamışlardır. Böylelikle, faize karşı hassasiyeti olan kişi ve kurumlar için alternatif yatırım ve finansman olanakları yaratılması, faizden kaçınmak isteyenlerin tasarruflarının ekonomiye kazandırılması, bankacılık sektöründe çeşitlendirme sağlanması, fon arz ve talebinde faizsiz işleyen finansal aracılık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi yoluyla bankacılık sektörüne yönelik fon akımlarının artırılması hedeflenmiştir. 2005 yılında çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile bankacılık sektöründe yeniden yapılanmaya gidilmiş, özel finans kurumları, katılım bankaları olarak finansal sisteme dâhil edilmiştir. Bu kanunla birlikte katılım bankaları, mevduat bankalarının alternatifi değil, tamamlayıcısı olarak görülmektedir (Ayrıçay, vd., 2014: 2).

Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankaları, son yıllarda kamusal nitelikli olanların da bankacılık sektörüne katılmasına rağmen toplam sektör büyüklükleri bakımından çok düşük düzeylerde seyretmektedir. Katılım bankalarının Türk bankacılık sistemindeki yerine 2019 yılının ilk 6 ayı üzerinden, genel olarak bakıldığında, bankacılık sistemindeki aktif toplamının %5,7’si, toplanan fonların %7,6’sı, kullandırılan fonların %5,3’ü, özsermaye miktarının 4,5’i, personel sayısının %7,7’si ve şube sayılarının da %9,9’u katılım bankalarından oluşmaktadır (TKBB, <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>, Erişim: 12/11/2019). Rakamlar, katılım bankaları için alınması gereken hayli mesafe olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de katılım bankacılığının sektör içindeki payının artırılması ekonomi birimlerince sıklıkla üzerinde durulmakta olan hedeflerden biridir. Türkiye’de katılım bankacılığının bankacılık sektörü içindeki nispeti 2002 yılında %2,1 seviyesindeyken bankacılık sektörü yapısal dönüşümünün akabinde 2010 yılında %4,3 düzeyine çıkmıştır (Biçer, 2011: 2). Daha sonra, 2013 Ekim itibarıyla %5,5 düzeyine ulaşan katılım bankalarının sektör içindeki payının 2016 Ekim itibarıyla %4,7 düzeyinde gerçekleşmiştir (Katılım Dünyası, 2016). Ancak, kaydedilen gelişme kamu otoritelerince katılım bankaları için 2023 yılında öngörülen %15’lik sektör payı düzeyi için yeterli değildir. Katılım bankalarının finansal performansının diğer banka gruplarıyla karşılaştırılarak sektörün durumunun analiz edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Bankacılık sektörünün finansal performansı gerek finansal sistem için gerekse makro ekonomi için büyük önem taşımaktadır. Finansal performans farklı açılardan ve yöntemlerle ele alınabilir. Bunlardan biri de finansal oranlar yoluyla performans karşılaştırmasının yapılmasıdır. Bu çalışmanın amacı, 2007-2017 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren katılım ve mevduat bankalarının finansal performansının finansal oranların analiz edilmesi yoluyla gerçekleştirmektir. Karşılaştırma, yıllar itibarıyla, sektör ortalamaları, özel katılım bankaları, kamu katılım bankaları, kamu

mevduat bankaları, özel mevduat bankaları ve yabancı mevduat bankaları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Analizler, varlık kalitesi, likidite, etkinlik, kârlılık ve risk değerlendirmesini temsilen seçilmiş 16 oran üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın, varlık kalitesi, likidite, etkinlik, kârlılık ve risk değerlendirme ile ilgili sonuçlarının dikkat çekenleri şu şekilde özetlenebilir:

- Katılım bankalarının takipteki kredilerinin toplam kredilere oranı rakamları, ele alınan 11 yıllık dönemin ortalamaları alındığında sektör ve banka grupları açısından daha düşük düzeylerde kalmıştır. Ayrıca, kriz ertesi yılı olan 2009 yılında katılım bankalarının sorunlu krediler oranı diğer bankalardan daha düşük düzeyde kalmıştır. Bu durum, bu banka türünde krizden daha hızlı çıkış yaşandığına işaret etmektedir.
- Toplam krediler / toplam mevduat oranının 11 yıllık ortalamalarına bakıldığında katılım bankaları, mevduatların krediye dönüşünde ilgili dönemin sektör ortalamasının üzerinde bir performans sergilenmiş, özel yabancı bankaların performansının ardından ikinci sırada yer almıştır.
- Bankalar tarafından sağlanan kredilerin toplam aktiflere oranında, 2007-2014 yılları arasında her yıl katılım bankalarının ortalaması sektör ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Bir başka deyişle, bankacılık kredi tahsis fonksiyonu bakımından katılım bankaları sektöre göre daha işlevsel görünmektedir. Yalnızca, 2014 ve 2015 yılları için özel mevduat bankalarının katılım bankalarının oranı üzerinde gerçekleşmiştir. 2015 yılı hariç, 2014-2017 döneminde katılım bankalarının her yıl için ortalaması ise, nispeten düşük olsa da sektör ortalamasının altında seyretmektedir.
- Ele alınan dönemde özel mevduat bankalarının nakit/toplam aktifler oranında dalgalı bir seyir söz konusudur. Oysa katılım bankaları 2007-2017 yıllarını kapsayan tüm dönemler boyunca sektör ortalamasının üzerinde bir değere sahiptir. Bu durum, katılım bankalarının kısa vadeli borç ödeme yükümlülüğünün sektördeki bankalara nazaran daha güçlü olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, beklenen bir durumdur. Zira, katılım bankaları topladıkları fonlara sabit bir getiri öngörmedikleri için likidite düzeylerini daha üst seviyelerde tutmak durumundadırlar.
- Nakdin toplam mevduatlara oranına bakıldığında göze çarpan husus, kriz sonrası yılı olan 2009 yılında sektör ortalamaları dahil tüm banka türlerinde oranın 2008 yılına göre düşerken özel katılım bankalarında minimal düzeyde de olsa nispeten yükselmiş olduğudur. Yine dikkat çekici olan noktalardan biri, tüm yıllar boyunca özel katılım bankalarının nakdin toplam mevduata oranı rakamlarının özel mevduat bankalarının üzerinde seyrettiğidir.
- Katılım bankalarında toplam mevduatın aktiflere oranı ortalaması bütün yıllar itibarıyla sektör ortalamasının üzerinde bir seyir izlemiştir. Oysa, diğer banka türleri ele alınan yıllarda neredeyse tamamen sektör ortalamasının altında bir oran ortalamasına sahiptirler. Kriz sonrası 2009 ve 2010 yıllarında katılım bankaları sırasıyla %80,6 ve %78,2 ortalamayla gerek sektör ortalamasının, gerekse diğer banka türlerinin çok üzerinde bir orana sahip olduğu görülmektedir.
- Aktif kârlılık oranında, katılım bankalarının aktif kârlılık ortalaması gerek sektör ile gerekse diğer banka gruplarıyla karşılaştırıldığında yıllar itibarıyla net bir görüntü gözlenmemekte, aşağı ve yukarı yönlü dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Ancak, Ele alınan 11 yıllık dönemin ortalaması bakımından sektörün aktif kârlılık oranı ortalaması %1,46 ile hem banka gruplarının hem de sektör ortalamasının üzerindedir.

- Özsermaye kârlılığında, kriz yılı olan 2008 yılında diğer banka grupları sektör ortalamasının gerisinde kalmışlarsa da sektör ortalaması olan %15,2'yi de geride bırakarak %17,5 ile en fazla özsermaye kârlılığına sahip banka grubu özel katılım bankalarıdır. Kriz sonrası iki yıl içinde özel katılım bankaları diğer banka gruplarını geride bırakan bir özsermaye kârlılık oranını yakalayabilmiştir. Bu durum, faizsiz bankalarla ilgili olarak kriz dönemlerinin sonrasında daha hızlı toparlanıyorlar savını destekler niteliktedir.
- Mevduat kârlılık oranları bakımından, Türk bankacılık sektöründe incelenen dönem itibariyle arada dalgalanma gösterse de genel olarak azalma eğilimini göze çarpmaktadır. Özel mevduat bankalarının ve özel katılım bankalarının 11 yıllık mevduat kârlılık ortalamaları sektörün gerisinde kalmıştır. Kriz yılı olan 2008 yılında özel katılım bankalarının mevduat kârlılık ortalaması %3 ile en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Krizi takip eden 2009 yılında en fazla mevduat kârlılık oranına yabancı mevduat bankaları %4,7 ile ulaşmış, özel katılım bankaları %2,2 ile en düşük performansla sahip olmuşlardır. Bu durum, sektör geneli dikkate alındığında özel katılım bankalarının mevduatlar üzerinden kârlılığının nispeten düşük olduğunu göstermektedir.
- Toplam aktifler / özsermayeye oranında, kriz ertesi yılı olan 2009 yılında özel katılım bankaları gerek sektör ortalamasına göre, gerekse banka grupları itibariyle en yüksek orana sahiptir. Sektörün 11 yıllık ortalamalarına bakıldığında yabancı mevduat bankalarının toplam aktiflerinin özsermayeye oranında diğer bankalara ve sektöre göre daha iyi durumda olduğunu göstermektedir.
- Özsermaye / toplam mevduat oranında, Tüm banka grupları ve sektör ortalamaları içerisinde en büyük değer, kriz yılı olan 2008 yılında yabancı mevduat bankalarında %49,6 ile kaydedilmiştir. Özel katılım bankalarının değerlerinin genel olarak tüm bankalardan ve sektör ortalamasından düşük düzeyde seyrettiği anlaşılmaktadır. Bu durum, katılım bankalarına özsermaye enjekte edilmesi gereğine işaret ediyor olabilir. Katılım bankacılığı sektörüne kamu nitelikli bankaların girişini bu yönden de yorumlamak mümkündür.
- Toplam borçlar / özsermaye oranında özel katılım bankalarının toplam borçlarının özsermayeye nispetindeki yükseklik dikkat çekmektedir. Kriz yılı olan 2008 yılı hariç bütün dönemlerde özel katılım bankalarının toplam borçlarının özsermayeye oranı sektör ortalamalarından yüksek çıkmıştır. Yine özel katılım bankaları kriz yılı hariç tüm yıllarda diğer banka gruplarından daha yüksek oranlara sahiptir. Bu durum, özel katılım bankalarında özsermayenin toplam borçları karşılama düzeyinin ele alınan yıllar ve banka grupları itibariyle daha riskli durumda olduklarını göstermektedir.
- Faaliyet Giderleri/ Toplam aktifler oranında kamu mevduat bankalarının 2008 krizinin etkisinin devam ettiği yıllarda sektör ortalaması ve diğer banka gruplarına göre değerinin yüksek olduğu görülmektedir. Zamanla değerinin düştüğü ve sektör ortalamasına yakın değerler aldığı gözlemlenmiştir. Sektör ortalaması ve banka gruplarının değerlerinde genel olarak dalgalı değerler izlenmiş olup yabancı mevduat ve kamu mevduat bankalarının değerlerinin genel olarak ortalamanın üzerinde değerlere sahip olduğu görülmektedir. Kamu katılım bankaları için ise elde çok az veri olduğundan sağlıklı bir değerlendirme yapmak pek mümkün olmamıştır.
- Faaliyet Gelirleri/ Toplam aktifler oranında genel olarak yıllar içerisinde bir düşüş trendine sahip olduğu görülmektedir. Yabancı mevduat bankalarının genel olarak sektör ortalamasının üzerinde değerlere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Özel

katılım bankalarındaki değişimin hem sektör ortalamalarının hem de mevduat banka gruplarından daha az olduğu elde edilen bulgular içerisinde yer almaktadır.

- Faiz gelirleri/ toplam aktifler oranında kamu mevduat bankalarının az da olsa genel olarak sektör ortalamasının üzerinde değerlere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Genel olarak bütün banka grupları ve sektör ortalamalarının değerlerinde bir düşüş olduğu saptanmıştır. Özel katılım bankalarındaki değişim diğer banka gruplarına göre daha az olduğu görülmektedir.
- Net faiz gelirleri/ toplam aktifler oranında özel katılım bankalarının değerlerinin ortalamanın üzerinde yer aldığı görülmektedir. Yıllar içerisinde değerlerde bir düşüş olduğu görülse de özel katılım bankalarının değerleri genel olarak ortalamanın üzerinde değerlere sahip olduğu görülmektedir. Kamu katılım bankalarının da verileri de yükseliş trendinde olduğunu gösterirken zamanla sektör ortalamasının değerlerine yaklaşacağı görülmektedir.

Yapılan bu çalışma sonucunda katılım bankalarının sektördeki paylarının düşük olduğu ve bu alanda daha fazla yatırımlar yapılarak sektördeki payının büyütülmesi gerekmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde katılım bankalarının mevduat bankalarına göre krizin etkisinden daha az etkilendiği görülmektedir. Mevduat bankalarının kriz dönemleri için katılım bankaları ile ortak hareket etmeleri ya da katılım bankalarının bazı yatırım araçlarını kendi portföylerine katmaları hem kendileri hem de bankacılık sektörü için daha iyi olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKBULAK, Y., KAVAKLI, E. ve TOKMAK, A., 2004. Kayıp Yıllar, Türkiye’de 1980’li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri, Beta Yayınevi, 1.B., İstanbul. Ss.197.
- AKGÜÇ, Ö., 1994. 100 Soruda Türkiye’de Bankacılık, 1. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- ARAS, O., ÖZTÜRK, M., “Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi”, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3(2), 167-179.
- ARMAN, T., 1987. Bankalarda Finansal Yönetime Giriş, TBB Yayınları, İstanbul, 122s.
- ARTUN, T., 1983. İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık, Tekin Yayınevi, Ankara, 226s.
- ATAN, M., 2002. Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- AYRIÇAY, Y., YARDIMCIOĞLU, M., DEMİR, B., 2014. “Mevduat Ve Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1-18.
- BABUŞCU, Ş., HAZAR, A., 2016. “Genel Bankacılık Bilgileri”, Bankacılık Akademisi Yayınları, Ankara, 272s.
- BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU., 2001. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu 2001 Yılı Faaliyet Raporu, ss 101.
- BATTAL, A., 2004. Bankalar Kanunu Şerhi Sorularla Banka Hukuku, Gazi Kitabevi, Ankara, 292s.
- BAYINDIR, S., 2016. “Banka Mevduat Hesaplarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, Konya Marife Bilimsel Birikim Dergisi, (2). 7-20.
- BEKİ, A., 2005. İslam’da Güncel Ticari Meseleler, 2.bs, , Bekke Yayınları, Kayseri. 347s.
- BİÇER, A., 2011. “Türkiye’de Katılım Bankaları, Hala Gidilecek Yer Var mı?”, <http://www.tkbb.org.tr/akademik-calismalar>, (16.12.2019).
- CANBAŞ, S., ve DOĞUKANLI, H. 2007. Finansal Pazarlar: Finansal Kurumlar ve Sermaye Pazarı Analizleri (3. ed.), Karahan Kitabevi, Adana, 518s.
- CANBAZ, M., 2016. Katılım Bankacılığı, Beta Yayınları, İstanbul, 338s.
- ÇOLAK, Ö.F., 2001. Finansal Kriz ve Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Programı Üzerine Bir Eleştiri, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 3(2), ss. 15-30.
- DİKKAYA, M. ve KUTVAL Y., 2014. Katılım Bankacılığı, Savaş Yayınevi, Ankara.
- DOĞAN, M., 2013. Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 58, 181s.
- DURAK, İ., BAYAT, M. ve ARSLAN, H., 2017. “Banka Seçiminde Müşteri Tercihleri: Katılım Bankaları Üzerine Ampirik Bir İnceleme”, The Journal of Social Science, 1(2), ss. 60-70.
- ERDEM, E., 2010. Para Banka ve Finansal Sistem, Detay Yayıncılık, Ankara, 328s.
- ERGEÇ, E.H., KAYTANCI, B.G., TOPRAK, M., 2014, “Katılım Bankası Müşterilerinin Bankacılık Sistemi Kullanım Tercihleri: Mevduat Bankaları İçin İslami Bankacılık Penceresi” Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi, 6(2), ss. 53-90.
- EYÜPGİLLER, SERVET., 1985. Bankalarda Denetim, Kısmet Matbaası, Ankara.
- GÜNAL, V., 1984. Özel Finans Kurumları, Ankara.
- GÜNDOĞDU, A., 2014. Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Yasal Düzenlemeleri, Seçkin Yayınevi, Ankara.

- GÜNDOĞDU, A., 2018. Türkiye’de Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Gri İlişki Analizi İle Ölçülmesi. İstanbul.
- GÜNEY, A., 2012. Banka İşlemleri, 35, Beta Yayıncılık, İstanbul
- KALAFAT, E., 1991. Yatırım Bankacılığı, Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Yayını, İstanbul.
- KARADUMAN, M., 2016. Türkiye Bankacılık Sistemindeki Mevduat Bankaları İle Katılım Bankalarının Finansal Oranlar Açısından Lojistik Regresyon Analizi İle Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KATILIM DÜNYASI., 2016. “Türkiye’de Katılım Bankaları, Hala Gidilecek Bir Yer Var Mı?” <http://katilimdunyasi.com/2016/12/14/katilim-bankaciliginin-durumu-ne-olacak-sistemdeki-paylari-gerilemeye-devam-ediyor> (24.12.2019)
- KAYA, R., 2013. Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedenleri ve Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- MİSHKİN, F.S., 2000. Finansal Piyasalar ve Kurumlar, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- ÖÇAL, T. ve ÇOLAK, Ö.F., 1999. Finansal Sistem ve Bankalar, Nobel Yayın Dağıtım, 246-265.
- ÖÇAL, T., 1988. Para Banka, İmge Yay., 1. Baskı, İstanbul.
- ÖZSOY, M.Ş., 2012. Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş, İstanbul: Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Yayını.
- ÖZTÜRK, H., 2008. Kalkınma Bankacılığı ve Yatırım İlişkisi: Türkiye Örneğinde Bir Başarı Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÖZTÜRK, H., 2008. Kalkınma Bankacılığı ve Yatırım İlişkisi: Türkiye Örneğinde Bir Başarı Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- PEHLİVAN, P., 2016. “Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 31, 296-324.
- SADR, M. B., 1980. İslam Ekonomi Doktrini 1-2, İstanbul: Hicret Yayınları.
- ŞİMŞEK, B., 2006. Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi ve Örnek Bir Uygulama, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TABAN, S., 2011. Küresel Finans Krizi Öncesi ve Sonrası Dönemde Türkiye’de Ekonomik Büyümenin Dinamikleri, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 37, 4.
- TAKAN, M., 2011. Bankacılık, Teori Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayın Dağıtım, 1.
- TENEKECİ, M., 2017. Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi; Türkiye Örneği, Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- TUNÇ, H., 2010. Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması, Nesil Yayınları, İstanbul, 298s.
- _____, 2010. Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması, Nesil Yayınları, İstanbul, 298s.
- TUNÇ, H., 2016. Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması, Nesil Yayınevi, 11. Baskı, İstanbul, 304s.
- _____, 2016. Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması, Nesil Yayınevi, 11. Baskı, İstanbul, 304s.

- TÜRKİYE KATILIM BANKALARI BİRLİĞİ, 2006. Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık, İstanbul, 160s.
- TÜRKİYE KATILIM BANKALARI BİRLİĞİ, 2007. Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık, İstanbul, 157s.
- TÜRKİYE KATILIM BANKALARI BİRLİĞİ, 2009. Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı, 1.bs, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- TÜRKİYE KATILIM BANKALARI BİRLİĞİ, 2008. Katılım Bankaları, s.28
- YAHŞİ, F., 2000. Özel Finans Kurumlarında Mevzuat Serüveni, Albaraka Türk, Bereket Dergisi, 3(9), 7-8.
- YAZICI, M. 2013. Kobi Finansmanına Alternatif Destek: Hazine Garantili Kredi Garanti Fonu Kefaleti, Maliye ve Finans Yazıları, 1(88), 1.
- YAZICI, M. 2015. Kobi Finansmanına Alternatif Destek: Hazine Garantili Kredi Garanti Fonu Kefaleti, Maliye ve Finans Yazıları, 1(88), 79-95.
- YILDIRIM, İ. ve R. ÇAKAR, (2016, Mayıs). “Katılım Bankacılığı Kullanımını Etkileyen Faktörlere Yönelik Bir Araştırma”. Global Business Research Congress, Düzenleyen: Işık Üniversitesi, May 26-27 Istanbul, Turkey, (2), 552- 563.
- YOZGAT, F., 2010. Faizsiz Ekonomi Sosyo-Ekonomik Yaklaşım, Araştırma Yayınları, Ankara, 336s.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı- Soyadı : Muhammed Said Bostancı

Doğum Yeri ve Tarihi : SAMSUN- 29.05.1994

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : Katılım ve Mevduat Bankalarının 2007-2017 Dönemi
Finansal Performanslarının Oran Analizi Yoluyla
Karşılaştırılması

İletişim

E-Posta Adresi : bostancisaid55@gmail.com

Tel. : 05439736594

Tarih : 03.01.2020